

T.C. YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ
FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ
ANTROPOLOJİ BÖLÜMÜ

MEZUNİYET TEZİ
ÖZGÜR YAZILIM HAREKETİNİN TOPLUMSAL YÖNLERİ

REMZİYE ELİFCAN ÇAKMAK
280203028

İSTANBUL 2011

© TELİF HAKKI

REMZİYE ELİFCAN ÇAKMAK

2011

Bazı Hakları Saklıdır.

Bu çalışma, Creative Commons Attribution 3.0 ile lisanslanmıştır.

<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/>

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	İ
ÖNSÖZ	V
TEŞEKKÜRLER	VI
ÖZET	VII
ABSTRACT	VIII
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırma Konusu	1
1.1.1. Yeni Toplumsal Hareketler	2
1.1.1.1. Teknoloji/Değişim ve Teknolojik Determinizm	4
1.1.1.2. Özgürlük Kavramı	6
1.1.1.3. Bir Yeni Toplumsal Hareket Olarak Özgür Yazılım Hareketi	9
1.1.1.3.1. Özgür, Özgür Olmayan ve Açık Kaynak Yazılım Nedir	10
1.1.1.3.2. İnternetin Özgür Yazılım Hareketi'nin Gelişimine Etkisi	12
1.1.1.3.3. Ekonomik Yönleri.....	13
1.1.2. Mal Üzerindeki Mülkiyet ve Bilgi Üzerindeki Mülkiyet	14
1.1.2.1. Patentler ve Kullanımları: Copyright ve Copyleft	16
1.1.2.2. Armağan Ekonomisi Olarak Özgür Yazılım.....	19
1.1.2.2.1. Protestan Etiği, Kapitalizm ve Hacker Etiği	20
1.1.2.2.2. Kapitalizme Yeni bir Alternatif Olarak Özgür Yazılım	21
1.1.2.3. Paylaşım Kültürü	22
1.1.3. Türkiye'de Özgür Yazılım Örneği	22
1.1.3.1. Linux Kullanıcıları Derneği	23
1.1.3.2. Pardus.....	24
1.2. Araştırmanın Önemi.....	24
1.3. Araştırmanın Amacı.....	26
1.4. Araştırmanın Odak Noktası ve Sınırlılıklar	26
2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	28
2.1. Araştırma Grubu	28
2.2. Araştırmada Kullanılacak Yöntem ve Teknikler	28
2.3. Araştırmanın Etik Boyutu	29
2.3.1. Antropoloji'de Etik	30
2.3.2. Araştırmada Karşılaşılan Etik Sorunlar	31
3. BULGULAR	32
3.1. Görüşülenlere Dair Genel Bilgi	32
3.2. Görüşülenlerin Özgür Yazılımla Tanışmaları.....	32
3.3. Özgür Olmayan Yazılım-Özgür Yazılım Ayrımı	32
3.4. Teknik Kullanıcıların Katkı Verme Açısından Motivasyonları.....	33
3.5. Açık Kaynak-Özgür Yazılım Ayrımı.....	33
3.6. Güvenlik Konusuna Bakış	34
3.7. Emek-Telif Hakkı ve Hareketin Diğer Sektörlerle İlişkisi	34
3.8. Özgür Yazılım Hareketinin Eleştirilen Yönleri	35

4. BULGULARIN YORUMU VE ANALİZİ	36
4.1. Bir Hareket olarak "Özgür Yazılım"	36
4.2. Özgür Yazılım-Açık Kaynak Yazılımlar Arasındaki Farklar	37
4.3. Özgür Yazılıma Katkıda Bulunma Motivasyonları	39
4.4. Son Kullanıcı ve Teknik Kullanıcı Ayrımı	40
4.5. Son Kullanıcı Neden Özgür Yazılım Kullansın?	41
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	43
KAYNAKÇA	44
EKLER.....	47
EK. 1. Zaman Çizelgesi	47
EK. 2. Araştırma Bütçesi	48
EK. 3. Soru Kağıtları	49
1. Soru Kağıdı: Son Kullanıcı	50
2. Soru Kağıdı: Teknik Kullanıcı	51
EK. 4. Görüşme Örnekleri	52
1. Teknik Kullanıcı	52
2. Son Kullanıcı	60
EK. 5. Görüşülen Kişiler.....	67
EK. 6. Fotoğraflar	68
EK. 7. Özgeçmiş	71
DİZİN	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.

ÖNSÖZ

Özgür yazılım hareketi, çok önemli bir sosyal hareket olmasının yanında, teknolojiyle ilgili olan insanların daha çok ilgisini çeken bir meseledir. Küçükken bilgisayar mühendisi olmak isteyen fakat olamayan benim gibi bir insan için de çok daha fazla öneme sahip oluyor. Bu konuya olan alakam, eşim sayesinde oldu diyebilirim. İlk kez eşimin bilgisayarına Linux kurmasıyla başlayan özgür yazılım maceram, Linux Kullanıcıları Derneği'ne üye olmama kadar ilerledi. Artık sadece Linux kullanmıyor, aynı zamanda onun yayılmasına destek olmaya da çalışıyorum.

Bunların yanında sadece kullanmak ve yaymaya çalışmakla kalmayıp, üzerinde kapsamlı bir araştırma yapmak istediğimde bu tezin konusu ortaya çıkmış oldu. Zaten temelimin sosyalist düşünceye sahip bir aile olması, özgür yazılım hareketinin de sosyalizmin devamı olarak görülmesi bu konuya olan ilgimi daha da fazla arttırdı. Gerçekten söylenildiği gibi, teknolojinin dünyayı ele geçirdiği, küreselleşmenin olduğu bu dünyada sosyalizmin yerini alabilecek ve aynı zamanda bu çağa ayak uydurabilecek bir düşünce, bir hareket olup olmadığını öğrenmek istedim. Bu tez için yaptığım araştırmalar sayesinde buna bir cevap bulmaya çalıştım ve buldum da.

Özgür yazılım hareketinin sadece benim gibi teknolojiyle ilgili olan insanların değil, bütün sosyal bilimcilerin üzerinde durması gereken bir konu olduğunu düşünüyorum. Umarım ileriki zamanlarda bu dileğim gerçekleşir.

TEŞEKKÜRLER

Öncelikle beni bu konuyla tanıştıran, tez süresince bana editörlük yapan ve beni destekleyen eşim ve hayat arkadaşım Zafer Çakmak'a ve "Ben Hukuk bölümünü bırakıp antropoloji bölümüne geçeceğim" dediğimde benden hiçbir zaman desteklerini esirgemeyen ve her açıdan benim yanımda olan anneme ve babama çok teşekkür ederim. Antropoloji bölümünde okuduğum dört sene boyunca bana çok şey öğreten ve kazandıran, her zaman destekleyen hocalarım Yard. Doç. Dr. Aybil Göker ve Yard. Doç. Dr. Begüm Başdaş'a teşekkür ederim. Yine teze başladığım zaman, nereden başlayabileceğim konusunda beni yönlendiren ve bana çok yardımcı olan Yeditepe Üniversitesi Antropoloji Bölümü eski mezunu ve hocası Cenk Esiner'e, tez boyunca bana danışmanlık yapan Arş. Gör. Sanem Kulak'a, Prof. Dr. Akile Gürsoy'a teşekkür ederim. Tez teklifini yapmadan önce tezi son kez kontrol eden ve beni destekleyen Arş. Gör. Işıl Demirel'e, birbirimizle yaptığımız fikir alışverişlerinden dolayı bütün sınıf arkadaşlarıma, bana ayırdıkları zaman için görüşme yaptığım bütün kullanıcılara ve son olarak böyle bir tez yazacağımı söylediğimde benimle birlikte heyecanlanan ve tezin bitmesini dört gözle bekleyen Linux Kullanıcıları Derneği üyelerine en içten teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Son yıllarda teknolojinin gelişmesiyle bilginin iletilmesi çok daha kolay hale gelmiştir. Fakat bu aynı zamanda bilginin değerli ve pahalı bir şey haline gelmesine sebep olmuştur. Özgür yazılım hareketi işte bu duruma tepki olarak doğmuştur. Fakat özgür yazılım hareketi sosyal olarak henüz anlaşılammış ve çok fazla incelenmemiş bir alan olarak kalmıştır. Firmalar tarafından da çok tercih edilen bir üretim şekli haline gelememiştir. Kullanıcılar ve firmalar olmak üzere iki açıdan bu konuyu değerlendirip, ilişkisel bağlamda bir temele oturtmak gerekmektedir. Özgür yazılım ürünlerini firmalara kabul ettirmek ve son kullanıcıların kullanmaya teşvik ettirilmesi nasıl olabilir, bu konudaki iki önemli sorunsaldır. Özgür yazılım hareketi, bilginin erişime açık ve ücretsiz olmasını savunurken aynı zamanda para kazanılabilen bir üretim şekli olmayı başarmıştır. Bu sayede de bazı çevreler tarafından kapitalizme alternatif olarak bile görülmektedir. İşte bu tez boyunca bütün bu kavramlar ve sorunsallar incelenmektedir.

ABSTRACT

Knowledge has become very accessible because of the late developments of technology. However this lead knowledge to become very valuable and expensive. Free software movement is born as a reaction to this situation. At the same time, free software movement has remained as an untouched, unexamined and unexplained area socially. It could not become a production model used by the corporations. This subject is needed to be evaluated in two ways; users and corporations and to be evaluated in relation to each other. There are two important questions here; how to encourage corporations and users to use and develop free softwares. Free software movement has succeeded to become a production model that both support free and accessible knowledge and a system that people can earn money from. Because of this, it has been seen by some areas as an alternative model for capitalism. Therefore, all these concepts and questions have been examined and evaluated throughout this thesis.

1. GİRİŞ

Özgür yazılım hareketi, teknolojiyle biraz ilgisi olan birçok insanın bildiği bir yeni toplumsal harekettir. Özgür yazılım yazılımların şu anda içinde bulunduğu kısıtlamalardan arınmasıdır. Yazılımlar artık sadece bilgisayarlarda değil, elimizde bulduğumuz her türlü teknolojik alette bulunmaktadır. Bu teknolojinin içindeki özgürlüğün sınırları nedir ve teknoloji insanın hayatının gelişimini ve değişimini nasıl etkiler sorularının cevaplarını vermek gerekir. Yine mülkiyet nedir ve günümüzde kullanımı neler ifade etmektedir, özgür yazılım hareketinin felsefesi, diğer alanları da etkilemeyi başarmış ya da başaracak mıdır, sorularının cevapları bu tez boyunca verilmeye çalışılmıştır.

Özgür Yazılım Hareketinin ne olduğunu açıklamadan önce bilgisayar teknolojilerinin tarihine bir göz atmak gereklidir. 1943 senesinde başlayan ve ilk bilgisayar olarak bilinen *ENIAC* 1946'de bitirilip halka tanıtıldı. 1950 yılında *ERA 1101*, ilk ticari amaçla yapılan bilgisayar A.B.D ordusuna satıldı. Daha sonra IBM 1953'te toplam 19 tane bilgisayarı laboratuvarlar, havayolları gibi çeşitli yerlere sattı. 1971'de ilk kişisel bilgisayar; *Kenbak-1* yapıldı. 1976 senesinde Steve Wozniak ve Steve Jobs birlikte *Apple* bilgisayarını ortaya koydular ve tanesi 500 dolardan olmak üzere 100 adet makine sattılar ve daha sonra kendi şirketlerini kurdular. 1983 yılında Microsoft *Windows*'u ve bununla birlikte *Office Word* programını yaptığını anons etti ve 1985 yılında da piyasaya sundu. Aynı sene Richard Stallman *GNU*'yu ortaya koydu (Computer History Museum, 2006).

1.1. Araştırma Konusu

Araştırmanın konusu, bir yeni toplumsal hareket olarak “özgür yazılım hareketinin” oluşumunun özellikleri, özgür olmayan yazılımdan ve bununla birlikte açık kaynak yazılımdan farklarıdır. Bu araştırmada sadece özgür yazılımın özgürlük kavramına göre nerede durduğu değil aynı zamanda mülkiyet kavramına getirdikleri, ekonomik olarak durduğu yerde incelenmiştir.

Özgür yazılım hareketi sadece bilgisayar teknolojileri ile alakalı olarak değil, paylaşım kültürü açısından da ele alınmıştır. Genel olarak bu araştırmanın konusu özgür yazılım hareketinin sosyal, ekonomik ve bireysel yönleri ve getirdiği yenilikler olmuştur.

1.1.1. Yeni Toplumsal Hareketler

Yeni toplumsal hareketler (YTH), eşitlik, saygınlık, refah, kazançlı ve zengin olduğu kadar sürdürülebilir bir dünyanın vatandaşı olabilmek için ortaya çıkan küresel harekettir. *Alternative People's Global Action* (PGA) hareketi de bu yeni toplumsal hareketlerin, karmaşık küresel problemleri çözebilmek için nasıl yeni demokratik alanlar yaratmakta başarılı olduğunu göstermiştir (Carty ve Onyett, 2006: 231). Yeni toplumsal hareketler ufak çaplı da olabilmekle birlikte genel olarak küresel bir hareket olarak ortaya çıkmıştır.

Rose (1997) yeni toplumsal hareketlerin sınıfsal hareketlerle birlikte incelenmesi gerektiğini savunmuştur. Yeni bir sınıf teorisi Marx'ın, orta-sınıfın materyalist tarih içindeki yorumlamasına göre ortaya çıkmıştır ve yeni toplumsal hareketlerin yeni orta sınıfın çıkarına yönelik olması gerektiğini ifade eder. Fakat Rose (1997) aynı zamanda yeni toplumsal hareketlerin sınıflardan daha geniş, evrensel bir amaç güttüğünü de ifade eder. Örneğin temiz hava veya silahsızlanma gibi hareketler yayılma belirtileri gösterse de bu yine de bu hareketlerin nasıl uygulamaya konulmaya çalışıldığı ile ilgilidir. Yeni toplumsal hareketlerin eksik yanlarından birisi de yayılma etkisinin göz ardı edilmesidir, bu da uygulanmaya çalışılan şeyin ekonomik ve sosyal yönlerinin göz ardı edilmesi demektir. Örneğin sınıf hareketleri ve yeni toplumsal hareketleri karşılaştırırsak, bu açıdan orta sınıf hareketi diğer sınıflarla birlikte hareket edebilirken yeni toplumsal hareketler bu konuda çok belirsizdir (Rose, 1997: 466). Bununla birlikte, yeni toplumsal hareket teorileri de sınıf hareketlerinin bazı zayıflıklarını göz önüne serer.

Örneğin yeni toplumsal hareketler gerçekten yeni hareketler ile geleneksel hareketler arasındaki ayrımları belirgin bir şekilde ortaya koyabilmiştir. Daha da önemlisi, yeni toplumsal hareketler, geleneksel işgücü ve toplumsal organizasyonların yaptığı gibi, sadece kısa süreli bir şekilde seçmenlerin çıkarlarını geliştirmeye çalışarak orta sınıfın çıkarlarını gözetmeye çalışmaz. Bundan fazlasını uzun vadede yapmaya çalışır. Aynı zamanda da, yeni toplumsal hareketleri karakterize eden farklı değerlere, ideolojilere, organizasyonel çeşitliliklere ve politik stratejilere de önem verir (Rose, 1997: 469). Yani yeni toplumsal hareketleri geleneksel hareketlerden ayırt eden özelliklerden bir kaçını bunlardır.

Bunların dışında Pichardo'ya göre yeni toplumsal hareketlerin iki yönü vardır; makro-tarihsel ve mikro-tarihsel. Makro seviyesinde yeni toplumsal hareketlerin, güncel toplumsal hareketler ve daha geniş bir ekonomik yapı ile kültürün bu tür hareketler üzerindeki rolüne konsantre olduğunu söyler. Mikro seviyede ise toplumsal hareketler, kimlik meselelerinin ve kişisel davranışların nasıl toplumsal hareketlere bağlı olduğu üzerinde konsantre olur (Pichardo, 1997: 411). Fakat Pichardo'ya göre, geniş olarak güncel hareketlerle ilişkilendirdiğimiz zaman, tıpkı Marksist teorinin çalışan sınıftan köklenmeyen bir hareketi marjinalleştirilmesi, kabul etmemesi gibi, yeni toplumsal hareketler de sol görüşten köklenmeyen ve sağ görüş tarafından gerçekleştirilen hareketleri marjinalleştirerek kabul etmemektedir. Bu sebeple de evrensel olduğunu iddia etse de aslında yeni toplumsal hareketler evrenin sadece bir parçasını tanımlayabilmektedir (Pichardo, 1997: 413). Yeni toplumsal hareketlerin de geleneksel hareketlerde olduğu gibi bir takım eksiklikleri olabileceğini unutmamak lazımdır.

Yeni toplumsal hareketlerin mikro-tarihsel tarafının odaklandığı kimlik tabanlı hareketlerden de biraz bahsetmek gerekir. Birçok açıdan bakıldığında aslında yeni toplumsal hareketlerin en önemli özelliği kimlik tabanlı hareketlerinin iddialarıdır. Modern hareketlerde kimlik odağı özgün olarak görülmektedir çünkü kimlik politikaları aynı zamanda kimliğin kendisinin bir ifade şekli olduğu inancını ve politik çalışmalarda temel odak olması gerektiğini de ifade eder (Pichardo, 1997: 414). Yani bunu kısa bir ifade şeklinde dönüştüreceğ olursak “kişisel olan politiktir” diyebiliriz. Kişisel olanı ideolojiden ayırmak mümkün değildir.

1.1.1.1. Teknoloji/Değişim ve Teknolojik Determinizm

Teknik değişimler, Rammer'a göre, ne sosyal aktörlerin ötesinde işleyen bir yapısal gelişim mantığından ortaya çıkmıştır ne de sosyal yapısalcılığın önerdiği gibi teknolojinin çeşitli yapılarına veya gönüllü hareketlere açık değildir. Teknik değişimler, yerel teknoloji projeleri sayesinde ortaya çıkmış ve enstitüleşmiş alanlarda kendilerini yeniden üretirler ve diğer alanlara da bu sayede geçiş yapabilirler. (Rammer, 1997: 186) Peki adı geçen teknolojik gelişmeler nasıl başlamıştı?

Carty ve Onyett'e göre teknolojik devrim 1970'lerde başladı ve buna bağlı olarak ekonomik, kültürel ve politik gelişmeler, küresel olarak birbirine bağımlılığı ve küresel bütünlük bilincini yoğunlaştırdı.

Gelişmiş küreselleşmeye bağlı olarak karşılıklı bağımlılığın artması, aynı zamanda çok geniş coğrafi alanlara yayılan iletişim araçları ile birlikte, kültürel ve politik dayanışma için yeni formlar üretmede ve uluslararası normları anlayabilmede etkili olduğunu kanıtlamıştı. Kitleli medya, bilgi sistemleri ve teknolojideki ilerlemeler ve halk tabanında hareket eden, kimlik meseleleri odaklı gündelik ve öznesel yeni toplumsal hareketlerin ve politikanın doğasını radikal bir şekilde değiştirdi (Carty ve Onyett, 2006: 229-231). Yani diyebiliriz ki yakın zamandaki teknolojik gelişmeler üreticilerin, dağıtıcıların ve kullanıcıların var olduğu bir sistemi mümkün kıldı. Kullanıcılar bilgiyi kiminle, ne zaman, nasıl paylaşacakları üzerine kontrol sahibi oldukları zaman bu beraberinde eleştirel düşüncüyü, aktivizmi, demokrasiyi ve eşitliği de beraberinde getirdi. Bu elektronik olarak sağlanan iletişim de doğal olarak hâkimiyet sistemlerine hegemonyaya meydan okumayı başlattı. Yani internet, küresel toplumdaki sosyal fikirlerin ve hareketlerin diğer bütün iletişim teknolojilerinden çok daha efektif bir şekilde yayılmasını sağladı

Bunlarla birlikte siber aktivizm denen "bilgisayar tabanlı bireysellik", insanların, maddesel hayatta normalde katılmayı düşüneceklerinden çok daha fazla sayıda internet üzerindeki politik topluluklara katılmalarını da sağladı. Ayrıca yine internet, bu alandaki eski ve hareketsiz sektörlerden destek almak ve genel bir anlamlar çerçevesi oluşturmakta yüksek derecede bir düzen yaratma imkânı da verdi.

Aynı şekilde aktivistlerin, milliyetlerinden bağımsız bir şekilde, çok daha büyük bir oluşumun parçalarıymış gibi hissetmelerine ve bunu içselleştirmelerine de yol açtı. Örneğin *Institute for Global Communications* (igc.org) gibi web siteleri insanların alternatif haber kaynaklarına veya politik analizlere çabuk bir şekilde ulaşmalarında, bilgiler edinmelerini sağlamalarında bir geçit görevi görmeye başladı. (Carty ve Onyett, 2006: 239-240) Yani bir nevi siber aktivizm normalde gelecek tepkilerden çok daha fazla tepki alınmasını sağlamıştır.

Teknolojik determinizm, araştırma ve geliştirmenin yenilenmeye yol açtığını savunan bir görüştür. Yeni teknolojiler bağımsız bir alandaymış gibi “icat olunur” ve daha sonar yeni toplumlar veya yeni insani koşullar yaratır. Benzer şekilde semptomatik teknoloji görüşü de araştırma-geliştirmenin kendi kendini yenileyici olduğunu öne sürer fakat bunu daha marjinal bir şekilde yapar. (Raymond Williams, 1979 aktaran Harris, 1997: 39) Yani insani koşullar teknolojiyi değil, teknoloji insani koşulları ortaya çıkarır denebilir.

Açık kaynak gelişimi süreci bir şekilde diğer endüstrilerde “kullanıcı-güdümlü yenilik” olarak görülen tipin bir anımsatıcısı olmuştur. Birçok örnekte belli başlı kullanıcılar tarafından geliştirilen çözümler daha geniş kullanıcı kitlesine yönelik genel çözümler haline gelmiştir. Özellikle bilgisayar endüstrisi ortaya çıktığından beri kullanıcılar gelişim yaratma sürecinde önemli roller oynamıştır (Lerner ve Tirole, 2002: 199). Yani kısaca teknoloji kullanıcıları, kullanıcılar da teknolojiyi bir şekilde etkilemeyi başarmıştır. Kullanıcının etkilenmesi demek, bireylerin etkilenmesi demek, bireylerin etkilenmesi demek ise toplumların etkilenmesi demektir. Teknoloji bu şekilde toplumdaki birçok değeri belirlemeye başlamıştır.

Chris Anderson’ın kitabında belirttiği hackerların yedi prensibinin arasında; hackerlar yaş, ırk veya pozisyonlarına göre değil yaptıkları işlere göre değerlendirilmelidir, bilgisayarınızda sanat ve güzellik yaratabilirsiniz ve bilgisayarlar hayatlarınızı daha iyi yönde geliştirmenizi sağlayabilir maddeleri bulunmaktadır (Anderson, 2009: 65).

Bu maddeler de aslında bilgisayar teknolojilerinin, özellikle de hackerların gözdesi olan özgür yazılım ve açık kaynak yazılımın hayat şartlarını iyi yönde belirleyebildiği görüşünü içerisinde barındırmaktadır Yani bu prensipleri teknolojik bir hareket olan özgür yazılım ve açık kaynak hareketinin sosyal alanı etkileyebilme ihtimaliyle ilgili bir örnek olarak düşünebiliriz.

1.1.1.2. Özgürlük Kavramı

Özgürlük kavramını kişisel ve politik olarak iki ayrı bağlamda inceleyebiliriz. Dimova-Cookson'a göre kişisel ve politik özgürlükler şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 1: Özgürlük Çeşitleri

	Olağan/Sıradan Eylemler	Ahlaki Eylemler
Politik Bağlamda	Negatif Özgürlük	Pozitif Özgürlük
Kişisel Bağlamda	Yasal Özgürlük	Gerçek Özgürlük

(Dimova-Cookson, 2003: 513)

İlki isteğe göre harekete edebilme gücü anlamına gelen yasal özgürlük, ikincisi ise gerçek özgürlük. Gerçek özgürlük, kendini tamamlama, mükemmellik ve onu mükemmele ulaştıracak, gerçekten iyi olanın peşinde koşma arzusunda bulunur. Diğer tarafta yasal özgürlük dediğimiz özgürlüğün asıl anlamını, ilk aklımıza gelen anlamını ifade eder. Daha açıkçası erkeğin diğer erkeklere ve doğaya karşı kendi hakkını aramasının, bilinçliliğinin ifade edilmesidir. Yasal özgürlüğün ifa edilmesi erkek bireyi memnun etme amacı güdüyordu ve bu yüzden de kadına bir tatmin getirmiyordu, bu sebeple kadın kendi kendini geliştirerek elde edilebilecek yeni bir özgürlük formu keşfetti. Özetle yasal özgürlüğü canınızın istediğini yapma özgürlüğü, gerçek özgürlüğü de yapmak durumunda kaldığımız özgürlük olarak ifade edebiliriz. Biraz daha resmi bir şekilde aralarındaki farkı ifade edecek olursak; gerçek özgürlük ahlaki eylemle, yasal özgürlük ise sıradan eylemle bağdaştırılabilir (Dimova-Cookson, 2003: 513).

Politik alanda da yine iki çeşit özgürlükten bahsedebiliriz. Bunların ilki pozitif özgürlük kavramıdır ve pozitif özgürlük kavramının temelinde gerçek özgürlük kavramı vardır fakat bu kez sosyal alan da işin içine girer. Pozitif özgürlüğü gerçekleştirme isteği daha özel bir sosyal yönelime sahiptir. Bu istek sosyal eşitsizliklerin farkındalığını yansıtır ve içerisinde bir mesaj barındırır. Bu mesaj ise yapabilme şansına sahip olanların pozitif özgürlüklerini içlerinde buldukların toplumun refahına katkıda bulunmak için kullanmaları gerektiğini söyler (Dimova-Cookson, 2003: 518). İkincisine geçecek olursak, negatif özgürlük ise yasal özgürlüğün politik bağlama uyarlanmış halidir. Eğer yasal özgürlük bir insanın istediği şeyi yapabilmesi ile ilgiliyse negatif özgürlük de bu gücün sosyal alanlarda kullanımının haklı çıkarılmasıyla ilgilidir. Eğer bir toplumda yaşıyorsak hepimiz canımızın istediği gibi hareket etme iznine sahip miyiz? Negatif özgürlüğün savunucuları bu soruya pozitif bir cevap vermeye çalışmışlardır. Özgürlükleri sosyal alanda düşündüğümüz zaman, birlikte yaşamayı sağlayabilmek için herkesin pozitif özgürlükleri ifa etmekte istekli olmaları gerekmektedir. Negatif özgürlükler ise daha çok, topluma faydalı olma sorunsalının ötesinde, bireylerin özgürlükleri ile ilgilidir (Dimova-Cookson, 2003: 523). Önemli olan ise bu iki özgürlüğün birbiriyle çatışmayacak şekilde toplum içerisinde ifa edilmesini sağlamaktır ve bu da çok tartışmalı bir konudur.

Bu tartışmaya bilimsel özgürlüklerin pozitif mi negatif mi olduğu konusu da dâhildir. Bilimi üreten tarafından baktığımızda, yukarıda açıkladığımız ölçülere göre bilim negatif özgürlük olarak sayılabilecekken (kişisel üretimin değeri açısından), toplum tarafından baktığımızda (topluma olan faydaları açısından) pozitif özgürlük olarak sayılabilir.

Peki, bilimsel özgürlüklerin, çeşidi ne olursa olsun, gerekliliğini haklı çıkaran şeyler nelerdir? Bayertz'e göre bilimsel özgürlükleri haklı çıkaran üç farklı görüş vardır. Bunlardan ilki Aristotelyan görüştür. Buna göre insanoğlu doğası gereği meraklıdır ve bilgiye ulaşmak için arayış içindedir ve içgüdüsel olarak bilgiye ve doğruya ulaşma isteği özgür olmalıdır, çünkü zaten bilimsel bilgiyi yaratan insanın kendisidir.

Bu bilimsel özgürlüğün temel ve ilk savunmalarından birisidir (Bayertz, 2006: 378). İçgüdüsel olması demek zaten temel olması anlamına gelmektedir.

İkinci görüş Kant tarafından öne sürülen görüştür. Yine insanın, kendisini ve dünyayı yansıtmak şeklinde bilinçli bir algıya sahip oluşundan yola çıkar fakat bu düşünce insanın rasyonelliği ve yansıması arasındaki farklılığı vurgular. Gerçeğe ulaşmak için sadece gerçekliğin karmaşıklığının aşılması değil aynı zamanda insanın önceden gerçek olarak bildiği fakat sadece hatalardan ve önyargılardan oluşan şeylerin de aşılması gerekmektedir. Gerçek bilim, bu yüzden otoriteler tarafından yıldırılmış ve bizi bu yanlışlara inanmaya zorlamıştır ki, kendisine inanmaktan vazgeçmeyelim (Bayertz, 2006: 384). İşte tam da bu sebeple bilim aslında aydınlanmanın bir aracıdır ve bu sebeple de özgür olmalıdır.

Üçüncü ve son görüş, Bacon tarafından öne sürülmüştür. Bu görüşe göre bilimsel özgürlüğün haklı çıkarılması için onun pratik yani uygulanabilir özelliğini bilimsel kazanç ile pekiştirerek düşünmeliyiz. Artık gerçeğin içsel değeri ya da aydınlanmayı sağlaması gibi sebeplerden çok bilimin endüstriyel değeri ve maddi kazanımlarını göz önünde bulundurmamız gerektiğini söyler. Antropolojik olarak insanların ihtiyaçları olan varlıklar olduğunu ve var olmalarının doğa ile savaşarak ve mekanik araçlar kullanarak devam edebildiğini öne sürer ve devam etmesinin de sağlık, güç gibi değerlerinin yükselmesine bağlı olduğunu savunur. Bunun gerçekleşmesi için de gelişmenin ve değişimin gerekliliğini, yani özgür bilimin gerekliliğini söyler (Bayertz, 2006: 387-388). Bilimin faydasının artması için araştırma yapılmadaki bütün sınırlar ortadan kaldırılmalıdır.

Özgür yazılım hareketinin altında yatan sebeplerden bir tanesi de üçüncü görüş olan Bacon'ın öne sürdüğü görüştür. Bilimsel bilginin özgür olması gerekliliği aynı şekilde özgür yazılım için de geçerlidir.

1.1.1.3. Bir Yeni Toplumsal Hareket Olarak Özgür Yazılım Hareketi

Özgür yazılım hareketi dünyanın her tarafında oturan ve Firefox gibi projelerde internet üzerinde çalışan binlerce insan tarafından geliştirilmiştir. Bu, bir sanal pazar gibi gevşek bir organizasyona sahip ve merkezsiz projeler bu süre boyunca karmaşık devlet yapıları gibi geniş yarı-resmi kurumlara dönüştüler (Raymond, 2008: 1-2). Bu projeleri geliştirenler, bazıları gönüllü bazıları paralı çalışan olmak üzere, kendilerine gururla bilgi özgürlüğünün etik bir versiyonuna kendilerini adanmış bilgisayar kurcalamaya meraklı hackerlar olarak adlandırıyorlardı. Fakat yasalar başlangıçta hackerlar arasında yok sayıldığı gibi aynı zamanda patentler ve telif hakları da temel engeller olarak duruyorlardı.

Richard Stallman'ın, bir MIT mezunu hackerın, kopyalanabilen, paylaşılabilen, değiştirilebilen özgür yazılım hareketini başlattığı bilinse de Stallman'ın bu savaşı yürütürken özgür yazılımı yasal olarak kavramlaştırmadığı çok daha az bilinen bir olguydu. Stallman kapalı yazılımı açık yazılımla değiştirirken yasal problemlerden neredeyse kaçmıştı. Aslında tam da bu sayede Debian gibi özgür yazılım projeleri, teknoloji uzmanlarını resmi olmayan yasa öğreticileri ve yasal konularda uzman olmalarını sağlayan resmi olmayan bir yasa eğitimi görevi de görmüş oldu (Coleman, 2009: 422). Çünkü yasal problemlerle de başa çıkmak durumundaydılar.

Yasalar konusunun dışında, neden özgür yazılım hareketinin bir yeni toplumsal hareket olduğu hakkında Stallman'ın da bazı iddiaları vardır. Stallman'a göre özgür yazılım hareketini bilimin diğer alanlarındaki ilerlemelerden veya dış/iç etkenlerden bağımsız olarak görüp değerlendirmek eksik ve bilim penceresinden bakmamak olacaktır. Yazılım sektörü de aynen hayatın diğer alanlarında olduğu gibi ekonomik ve siyasi duruma göre şekillenmişti, yani yazılım sektöründeki üretim ve dağıtım yöntemleri politik bir belirlenimdir. Bilgi ve meta üretiminin olduğu her alan, en çok o alanda etkin olanların faydasına olacak şekilde yönlendiriliyor ise, yazılım alanında da bu durum benzer şekilde gelişme eğilimindedir. Bu da özgür yazılım hareketinin ortaya çıkmasına vesile olmuştur (Stallman, 2009: sunuş). Stallman'a göre yazılım sahipleri haklarını iki şekilde iddia eder; duygusal sav ve ekonomik sav.

Duygusal sava göre yazılım sahibi alın terini ve kendi çalışmasını ortaya koyduğunu iddia ederek bir bağıllık öne sürer. Ekonomik sava göre ise para kazanmak ve zengin olmak için kendi emeğini satması gerektiğini öne sürer. Yani bu ilişki özel bir sosyal ve yasal kararın sonucudur. Bu örnekte de özgür yazılım hareketinin aslında sadece teknolojik bir hareket olmakla kalmadığını görmekteyiz (Stallman, 2009: 146).

1.1.1.3.1. Özgür, Özgür Olmayan ve Açık Kaynak Yazılım Nedir

Özgür yazılım, Richard Stallman'ın tanımıyla, kullanıcıların yazılımı çalıştırma, kopyalama, dağıtma, üzerinde çalışma, değiştirme ve daha da geliştirme özgürlüğü demektir. Bir yazılımın özgür yazılım olabilmesi için dört özgürlük tipine sahip olması gerekir. Bunlar; herhangi bir amaçla programı çalıştırma, kaynak koduna erişip programı ihtiyaçlara göre uyarlayabilme, yazılımı kopyalayıp başkalarına dağıtabilme, yazılımı tüm toplumun faydalanabilmesi için herkesle paylaşabilme özgürlüğü olarak sıralanabilir (Stallman, 2009: 51). Bu dört özelliğe sahip olan bir yazılım özgür yazılımdır.

Bir yazılımın özgür olması demek onun ticari olmaması anlamına gelmez. Tam tersi, özgür yazılımların endüstride kullanımının yaygınlaştırılması gerekmektedir, çünkü özgür olmayan yazılımları yönetmek mümkün olmadığı için ne yaptığınızı da kontrol edemezsiniz, bu tamamen o yazılımı geliştirene bağılıdır. Bu sebeple özgür olmayan yazılımları kullanmak, endüstrinin gelişmesi anlamına değil, tam tersi, şirketlerin bağımlı olması haline gelmektedir. Örnek verecek olursak, bir şirket bir internet sitesi inşa ediyorsa, o siteyi inşa ederken özgür olmayan, kısıtlı yazılımlar kullanırsa, bu internet sitesi “yalnızca internet explorerda” açılacak veya “yalnızca mozilla firefoxda” açılacak formatta var olmakla sonuçlanabilir. Bu duruma, Microsoft'un geliştirdiği Silverlight platformu örnek gösterilebilir, çünkü bu geliştirme ortamı ile yazılan programlar sadece Windows platformunda açılabilir. Bu da, açıkça görülüyor ki, insanların interneti kullanım özgürlüğünü kısıtlayan bir durumdur.

Özgür yazılım ile genellikle karıştırılan açık kaynaktan da bahsetmek gerekir. Öncelikle belirtmek gerekir ki, özgür yazılım hareketi bir sosyal harekettir, açık kaynak kavramı ise bir geliştirme yöntemidir. Açık kaynak dediğimiz bir yazılımda, tıpkı özgür yazılımdaki gibi kaynak kodlarının geliştirmeye açık olması durumu olmasına rağmen, pratikte bazı kısıtlayıcı görülen lisansları da kabul etme durumu da vardır.

Açık kaynak savunucuları, kullanıcıların özgürlüğe sahip olmaları gerektiğini söylemez, sadece daha fazla insanın kaynak koduna bakmasına izin verir ve daha hızlı şekilde gelişmesine yardımcı olmaya çalışır. Bununla ilgili bir örnek Stallman'ın seçme yazılarında şu şekilde verilmiştir:

“Ürünümüzü açık kaynak yapamayız fakat iç-açık kaynak yapabiliriz: müşteri destek ekibine kodları açarız ve onlar müşteriler için hataları bulabilirler.” (Stallman, 2009: 70).

Bununla birlikte açık kaynak yazılımın önemli savunucularından Eric S. Raymond (2007)'a göre özgür yazılım kavramı iki açıdan kullanım olarak yanlış. Her ne kadar Stallman bunu sürekli tekrar ediyor olsa da, “free” kelimesi kafa karıştırıcı bir kelime, ücretsiz anlamına mı geliyor yoksa herkes tarafından değiştirilebilir, geliştirilebilir anlamına mı geliyor, burada bir karmaşa oluşuyor. İkinci yanlışlık ise şuradan kaynaklanıyor; özgür “free” kavramı birçok şirketin endişelenmesine yol açıyor.

Raymond bu konuyu çok önemsemediğini söylese de, artık bu konuda pragmatik bir amaçları olduğunu söylüyor ve insanların iş hayatlarına burunlarını sokmadan onları ikna etmeye çalışmaları gerektiğini iddia ediyor ve bu yüzden de yeni bir etikete ihtiyaç olduğunu söylüyor. Bu etiketin de “açık kaynak” olması gerektiğini iddia ediyor. Yine açık kaynak kod gelişiminin ana düşüncesi, gizliliğin kalitenin düşmanı olması durumudur. Bir yazılımın en etkili hale gelmesi için diğer programcılara ve aynı zamanda programcı olmayan uzmanlara açık olması ve onlar tarafından kontrol edilmesi gerekmektedir (Raymond, 2007). Yani açık kaynak yazılım özgür ve özgür olmayan yazılımların arasında bir yerde düşünülebilir.

1.1.1.3.2. İnternetin Özgür Yazılım Hareketi'nin Gelişimine Etkisi

Özgür yazılım hareketinin ajandasındaki ilk iş özgür bir işletim sistemi kurmaktır. Fakat bir işletim sistemi kurmak, derleyicileri, editörleri, yazı formatları, mail yazılımları gibi bütün bir sistemi kurmak demektir ve bu da birçok kişinin katılımıyla sağlanabilirdi. İnternet yaygın olmadığı için ise o zamanlar sadece hacker ve üniversite öğrencilerinin erişimine açıktı. Bu sebeple de ilk bir öğrenci olan Linus Torvalds tarafından uygulamaya konulmuştur. Fakat daha sonraki gelişmeleri internetin yaygınlaşması sayesinde olmuştur (Gözükeleş, 2006: 43). Ucuz internetten önce, kültürlerinin teşvik ettiği bazı coğrafi olarak yoğun topluluklarda “egosuz” yani lisans hakkında feragat etmiş programlama yapan geliştiriciler vardı.

Bell laboratuvarları, MIT AI ve LCS laboratuvarları gibi yeniliklerin evi olan yerler hala bu konuda efsane ve güçlü yapılardır.

İnternet ucuz ve yaygın hale geldikten sonra özgür yazılım hareketiyle ilgili Linux projesi ortaya atıldı. Linux bütün dünyanın bilinçli ve başarılı bir şekilde efor sarf ettiği ilk proje olarak görülebilir. Linux'un doğuş zamanının “World Wide Web” yani internetin doğuş zamanı ile aynı sürece denk gelmesinin ise bir tesadüf olduğunu söylemek yanlış olur. Linus Torvalds, Linux'un kurucusu, yayılmaya başlayan internet imkânlarının yeni kurallarıyla oynamayı öğrenen ilk kişi olmuştur (Raymond, 2008: 25). Bu sayede internetin bütün imkânlarından da yararlanmayı ve özgür yazılıma büyük katkılar sağlamayı başarmıştır.

Fakat Raymond'a göre, Ucuz internet Linux modelinin gelişmesi için çok gerekli bir koşul olsa da, tek başına yeterli bir koşul değildir. Geliştiricilerin yardımcı geliştiricileri cezbedebilmesine imkân sağlayacak ve maksimum etkiyi elde edecek liderlik stiline ve işbirliği geleneklerinin gelişmesi bir diğer yaşamsal koşuldur (Raymond, 2008: 26).

1.1.1.3.3. Ekonomik Yönleri

Bilgi, bir yandan pahalı olmak durumundadır çünkü çok fazla değerlidir, düşündüğünüz zaman doğru zamandaki doğru bilgi hayatınızı değiştirebilir. Fakat diğer yandan bilgi özgür olmak durumundadır çünkü zamanla ona ulaşmanın bedeli düştükçe düşmektedir. Bu yüzden bilgiyle ilgili insanlar sürekli bu ikilem içinde kalacaktır (Anderson, 2009: 66). Benzer bir diğer etik ikilemin de şu olduğu söylenebilir: Kapitalist başarı yalnızca araştırmacılar komünist kaldığı sürece mümkündür. Yani ancak bilimsel bilgi açık olduğu sürece, ortak bilgiye yapılacak eklemeler bireysel kazanımlara dönüşebilir. Buradan da aslında Stallman'ın gözünden bakacak olursak şu yargıya varabiliriz: "Günümüz kapitalizmi, bilimsel komünizmin sömürülmesine dayanır". Yani aslında insanın kendi ürettiği bilgiyi gizleyip başka herkesin ürettiği bilgiyi alıp kullanmak etik bir çıkmaz meydana getirir. Bu açmazı teknolojinin gelişmesi ve bilgi çağının ilerlemesiyle birlikte düşünecek olursak, ürünün değerini önceki araştırmalar belirlediği için çok daha beter bir hal alır (Himanen, 2005: 70).

Peki, açık kaynak/özgür bir yazılım üzerinde çalışan programcı açısından getirileri ve götürüleri nelerdir? Öncelikle programcı zamanının bir kısmından feragat eder. Örneğin bu çeşit bir program üzerinde çalışırken başka para kazanabileceği bir proje üzerine çalışma şansı bulunmaz. Yani bağımsız bir şekilde açık kaynak projesinde çalışırken, ticari bir firma için çalışırken kazanabileceği parasal kazançtan vazgeçmiş olur. Benzer şekilde bir firma veya üniversite için çalışan bir programcının, yapması gereken işe konsantre olmaması ortaya çıkacak üründen ya da akademik araştırmanın sonuçlarından vazgeçmesi anlamına gelir. Bu götürülerinin yanında özgür yazılım projesinde çalışan bir programcının bazı kazançları da olacaktır. İlk olarak bir açık kaynak yazılım projesini geliştirirken veya ondaki hataları bulmaya ve düzeltmeye çalışırken aslında kendisinin asıl yapmak zorunda olduğu iş için gerekli becerilerini de geliştirmekte olacaktır. İkinci önemli kazancı ise gelecekte iş bulma imkânları açısından kendisine getireceği faydaları olacaktır. Bunun yanında açık kaynak proje ile işvereninin ona verdiği görev projesini karşılaştırma imkânı da bulacaktır (Lerner ve Tirole, 2002: 213). Sonuç olarak düşünülenin tersine özgür yazılımdan kazanç elde edilebilir.

Son olarak Stallman bir gazeteye verdiği röportajda özgür yazılımın ekonomik yönleriyle ilgili şunları söylemiştir:

“Şunu da unutmamalıyız, ilk başta özgür yazılıma geçmek, kullanıcıları eğitmek gibi şeyler de düşünöldüğünde masraflıdır. Kısa vadeli düşünönerler telifli yazılım kullanmaya devam edebilirler; çünkü kısa vadede telifli yazılımda kalmak daha kârlıdır.

Bunun yerine özgür yazılıma geçmeyi bir yatırım olarak düşünebiliriz; sonraki masrafları kısacak bir yatırım olarak. Ama tek düşündükleri yine bu kârlılık ise, aslında telifli yazılımdan kurtulmak için var olan birçok nedenden en yapayını bulduklarını söyleyebiliriz. Özgürlüğe sadece kârlılıklarını arttırdıkları sürece değör veren insanların onu uzun süre ellerinde tutamamaları kuvvetli bir ihtimaldir.” (Stallman, 2009)

Stallman’ın bahsettiği uzun vadeli süreçte telifli yazılımların daha pahalı olması ise patent sahibi şirketlere, her yazılıma ihtiyacımız olduğunda para ödemek zorunda kalmamızdır.

1.1.2. Mal Üzerindeki Mülkiyet ve Bilgi Üzerindeki Mülkiyet

Reeve’in tanımına göre mülkiyet üç şartı bulunduğunda gerçekleşebilir; sahibi malı kullanma, diğerlerini malını kullanmaktan men etme ve mal üzerindeki ilk iki hakkını devretme haklarına sahipse, o kişi o malın mülkiyetine sahiptir (Reeve, 1986 aktaran Carruthers ve Ariovich, 2004: 25). Mülkiyetin yine beş boyutu vardır: obje (sahip olunan mal), özne (sahip olan kişi), kullanım şekli (mal ile neler yapılabileceği), hakların uygulanması (mülkü ortaya çıkaran kuralların uygulanması) ve hakların transferi (mal üzerindeki hakların bir başkasına transferinin uygulanması) (Carruthers ve Ariovich, 2004: 25-30).

Bir mal üzerinde iddia edilen hakların bulunması yani mülkiyet, bazı sınırlamaları ve getirileri olan insan davranışlarının yalnızca bir alanıdır. Varlıkları bazı boyutlarda özgürlüğü desteklese de kurumsal gereklilikleri, özgürlükleri ezdiği için kısıtlamaların bizzat kaynağı haline gelebilir. Markete ulaşımı ayarlamak sadece hak ve refahı sağlamak için değil aynı zamanda da özgürlüğü sağlamak için bir merkez haline gelir. Yani mülkiyetin iki farklı boyutu vardır, ilki market sahası içinde, burada mülkiyetin varlığı satın alınabilir şekilde özgürlüğü sağlar, ikincisi market sahası dışında ise özgürlükleri kısıtlar (Towe, 2008: 14).

Mülkiyet ile ilgili temel bilgilerden bahsettikten sonra bilgi üzerindeki mülkiyetten bahsetmeliyiz. Mal üzerindeki mülkiyetin aksine bilimsel literatür bilimsel bilgiyi yaymak için vardır ve bilimsel dergi, kitap gibi kaynaklar da bu süreci kolaylaştırmak için vardır. Bu nedenle mal üzerindeki mülkiyet kavramının bilgi üzerinde geçerli olması mümkün değildir, bilginin kullanımına ilişkin kuralların bu hedefi gerçekleştirmeye yardımcı olmak için tasarlanması gerekmektedir. Bilimsel yayınların yayınlanması için kullanılan modern teknoloji günümüze World Wide Web (WWW) denen internet teknolojisidir. Web üzerinde bilimsel makalelerin ve bilginin en iyi şekilde dağıtılmasını şu şekildeki kurallar sağlayabilirdi: Makaleler herkes için erişim sağlanan özel mülk olmayan biçimde dağıtılmalı, herkes makaleleri uygun atıfla yeniden yayınlama hakkına sahip olmalıdır (Stallman, 2009: 107). Bilimsel mülkiyet ile mal üzerindeki mülkiyeti bu açılardan ayırarak incelemek faydalı olacaktır.

Peki, bilimsel bilgi üzerindeki mülkiyet kavramı özgür yazılım hareketinde nasıl bir şekil almaktadır? Stallman, özgür yazılım hareketini başlattığında bu çalışmasının altında yatan bir idealizm olduğunu söylemektedir: Özgürlüğü ve işbirliğini yaymak. Özgür yazılımın yayılmasını ve işbirliğini engelleyen özel mülk yazılımının yerine geçmesinin, toplumumuzu çok daha iyi bir yere getireceğini söylemekte, bu sebeple de eski mülkiyet kavramının yerine yeni bir mülkiyet kavramı doğması gerektiğini, bunun da özel mülkiyet olmaması gerektiğini söylemiştir (Stallman, 2009: 113).

1.1.2.1. Patentler ve Kullanımları: Copyright ve Copyleft

Günümüzde maddesel girdilerin öneminden, bilginin ve düşüncenin, bir ürüne çok fazla değer kattığına, yani çok daha önemli olduğuna doğru bir kayma yaşanmıştır. Bu sebeple de artık maddelerden çok düşüncelerin korunması gerekliliği ortaya atılmıştır. Örneğin Apple bilgisayarlarının önemli bir marka olduğunu bilmek bize güven verir ve aslında bir nevi o bilgisayarın kendisine değil markasına para öderiz (Berry, 2008: 45). İşte bu sebeple de bilgi ve düşünce artık, Aydınlanma çağının ideallerine tam ters olarak, vatandaşlara katkı sağlayan bir kamu malı olarak sayılmaktan çıkmış, bir para kazanma aracı, kar etmenin anahtar noktalarından birisi olarak görülmeye başlanmıştı (Berry, 2008: 33) Bilgi ve düşünce üzerinden para kazanabilmenin yolu ise onun üzerindeki tek kontrol sahibi olabilmeyi sağlamaktan geçiyordu. İşte bu da patentlerin ortaya çıkmasına yol açtı.

Patentlerin çeşitli şekilleri vardır. Bunların ilki ve en yaygını *copyright* olarak bilinen telif hakkıdır. Telif hakları entelektüel mülkün ve varlığın özel kalmasını sağlayan terimdir. Bunun dışında *shareware* olarak bilinen yalnızca ikili dosyaların açık ve özgürce ulaşılabilir fakat kaynak kodu ulaşılabilir kaldığı, genellikle kısa süreli denemeler için mümkün kılınan programlar vardır. Bu terimlerden farklı olarak bir de kamu malı denen, kaynak kodunun sonraki kullanıcılarına hiçbir sınırlama getirmeyen, fakat o kamu malı yazılıma katkıda bulunanların yeni geliştirdikleri yazılımı, kamuya açık yapmasının zorunlu olmadığı bir şekilde vardır (Lerner ve Tirole, 2005: 102).

Bütün bunların yanında özgür yazılım hareketinin, bu tür patentlere, telif haklarına ve lisanslara karşı olmalarından dolayı bir alternatif arayışlarına girmesi sonucunda ortaya çıkan bir *copyright* karşıtı *copyleft* lisansı vardır. Bu lisans şekli aslında *General Public License* (GPL) adı verilen bir “Genel Kamu Lisansı” olarak ortaya çıktı. Bu lisans ilk olarak, GNU adı verilen çok kullanıcılı özgür bir işletim sistemini korumak için öne sürülmüştü. (GNU aynı zamanda kendini tekrarlayan bir kısaltma olarak, GNU is not Unix olarak da kabul edilmektedir.)

GPL altındaki yazılımlar kullanımı özgür, değiştirilmesi ve dağıtılması serbest olma felsefesini korumakla birlikte, ortaklaşa geliştirilmiş yazılımlar üzerinde copyright veya patent iddialarından kaçınma amacını da güdüyordu. Aynı zamanda GPL yazılımlarını değiştirip dağıtma imkânının karşılığında da yazılımcılar; kaynak kodunu özgür kılma (en azından sembolik bir fiyatla) ve diğer kaynak kodu kullanıcılarının da aynı şekilde davranmasında ısrar etme kurallarını da kabul etmek durumundadırlar (Lerner ve Tirole, 2005: 101). Yani kısaca GPL hem özgürlüğü hem de o yazılım üzerindeki patent iddialarından onu koruyan bir lisans olarak düşünülebilir.

Yukarıda belirttiğimiz gibi *copyright*” olarak da bilinen telif hakları kanunlarına (entelektüel mülkün özel kalmasını sağlayan hak) göre, telif hakkı kullanıcıların çıkarına olması gerekmektedir. Yani kitabı okuyan, müziği dinleyen ya da yazılımı çalıştıran kişilerin çıkarına yayıncıların ya da yazarların çıkarına olmamalıdır. Çünkü telif hakları ile kullanıcıların kısıtlanması demek, kendilerine “kendi çıkarları için” dayatılan kısıtlamalara karşı gelmeleri ve onları reddetmeleri demektir. Bu yüzden de çok fazla kısıtlama ve ceza ile insanları korkutmaya çalışmak telif haklarının yararına olmayacaktır (Stallman, 2009: 94)

Telif hakkı sistemi her ne kadar yayıncılara ve yazarlara ayrıcalık sağlayarak çalışsa da bunu onların iyiliği için değil, davranışlarını iyileştirmek için yapar, yani yazarların daha fazla üretmesi ve yayınlaması için bir güdü sağlamaya çalışır. Yani aslında bu haklar ile yapılan şey kamu yararına, kamuya daha fazla yayınlanmış çalışma sağlama çalışmalarıdır. Bazı kişiler bu kavramı “telif hakkı pazarlığı” olarak adlandırılır. Bu da hükümetin vergi paralarıyla uçak satın alması gibidir, tek fark hükümet para yerine özgürlükleri harcamakta, insanların özgürlüklerinden fedakârlık yapmalarına neden olmaktadır (Stallman, 2009: 95). Yani aslında telif hakkının üreteni korumak gibi bir amacı yoktur, aksine kendine çıkar sağlamak amacı vardır.

Diğer bir açıdan, özel yazılım şirketlerinin gözünden telif hakkı meselesine bakacak olursak, şunu söyleyebiliriz, özel kod sahibi şirketlerin özgür yazılım programlarından faydalanmaları veya kullanıcılara kodları değiştirme hakkını tanımaları çok zordur.

Çünkü bunu yaparken entelektüel mülk haklarını tehlikeye sokma ihtimalleri yüksektir, bu da kodun ilk geliştiricisi tarafından itham edilme ihtimali doğurur.

Çünkü özel ticari şirketlerde proje sahipleri yaptıkları yazılımlarla tanınıp, ün sahibi olabilmektedir, fakat açık kaynak yazılım kullanılır ve kaynak kodları kullanıcıya açılırsa ünün yayılma durumu sınırlı bir hal alır, çünkü o yazılıma kimin ne tür bir katkı yaptığı doğrulanamayacaktır (Lerner ve Tirole, 2002: 224). Bu sebeple özgür yazılım şirketlerin çok da olumlu bakmadıkları bir meseledir denebilir. Bir programı özgür hale getirmenin en basit yolu telif hakkını kaldırıp programı kamu malı haline getirmektir. Bu da insanların programı ve iyileştirmeleri paylaşımlarını sağlar. Fakat bu durum aynı zamanda işbirliği yapmayan insanların programı kendilerine ait özel mülk yazılıma dönüştürmelerine de sebep olabilir. Bu tür insanlar değişiklik yaptıktan sonra özel mülk olarak dağıtırlar ve değişmiş biçimini alan insanlar özgün yazarın onlara sağladığı özgürlüğe sahip olamaz. *Copyleft*, bu duruma bir çözüm olarak geliştirilmiş, bir programın tüm değiştirilmiş ve genişletilmiş sürümlerinin özgür yazılım haline getirilmesi için genel bir yöntemdir. Stallman'ın yasal çözümü olan, *copyleft* olarak da bilinen GPL, aslında özünde *copyright* yasalarını kullanmaktaydı. Yani *copyright* üzerine inşa edilmiş fakat *copyright*'in değiştirme, dağıtma ve özgür erişim ile ilgili sınırlamalarını ortadan kaldırmıştı ve aynı zamanda kendini devam ettirici bir özelliği vardı: Diğer insanların da eğer *copyleft* lisansı altındaki yazılımda değişiklik yaparlarsa bu lisansı kabul etme zorunluluğu vardı. *Copyleft*'i icat ederek Stallman, özgürlük ile ilgili eksik olan rekabetçi, liberal ve yasal bir kelime haznesi de sağlamış oldu. Bu sayede hacker da eninde sonunda özgürlükle ilgili çok daha özel bir konuşma dilini kabullenip, ona dönüş yapmalarını sağladı (Coleman, 2009: 424). Stallman, *copyleft* projesini şu sözlerle ifade etmiştir:

“GNU Projesi’nde, hedefimiz, tüm kullanıcılara, GNU yazılımını yeniden dağıtmaları ve değiştirmeleri için özgürlük sağlamaktır. Aradaki insanlar özgürlüğü yok ederlerse, birçok kullanıcıya sahip olduğumuz halde, bu kullanıcıların özgürlüğü olmayacaktır. Bu nedenle, GNU yazılımını kamuya açık hale getirmek yerine, “*copyleft*” uygularız. *Copyleft*, değiştirerek ya da değiştirmeyerek yazılımı dağıtan kimsenin, yazılımı kopyalamak ve değiştirmek isteyen kimselere bu özgürlüğü

aktarmaları gerektiğini söyler. Copyleft, her kullanıcının özgürlüğe sahip olmasını garantiler.” (Stallman, 2009: 110).

1.1.2.2. Armağan Ekonomisi Olarak Özgür Yazılım

Linux, en büyük özgür yazılım işletim sistemi, kapitalist düzendeki diğer ürünlerden farklı bir karaktere sahip olduğu için Smith ve Kollock Linux’u “imkânsız kamu malı” olarak tanımlamışlardır. Çünkü özgür yazılım rekabetçi değildir ve hariç tutulamaz. Hariç tutulamaz çünkü diğerlerini sınırlayamayan sınırsız sayıda kullanıcısı olabilir. Örneğin her isteyen internetten GNU veya Linux’u özgürce indirebilir. Ayrıca kaynak koduna sahip olarak ona yeni özellikler ekleyip yeni bir isimle tekrar dağıtımına açabilir (Smith ve Kollock, 1999 aktaran Gözükeleş, 2006: 14) Rekabetçi de değildir çünkü sınırsız sayıda kopyası çıkarılabilir. Yani kopyalanması için gerekli bir ücret neredeyse yoktur. Bu bağlamda özgür yazılım kamu malı alanında kalırken özel yazılımlar özel mal olarak kalır (çünkü onlar hariç tutulabilir özelliğe sahiptir). Bu özelliklerini göz önünde bulundurduğumuzda özgür yazılım bir bolluk ekonomisine benzer özellik gösterir ve bu da onu armağan ekonomisi olarak tanımlamamıza olanak sağlar. Armağan ekonomisinde olay gücü elinde tutmakla veya kontrol etmekle alakalı değildir. Aksine, birinin sosyal statüsü neyi ne kadar dağıttığına ve verdiğiyle bağlı olarak belirlenir (Gözükeleş, 2006: 14). Yani armağan ekonomisi satmakla değil vermekle alakalıdır.

Buna ek olarak hacker kültürünün akademik kültürden miras edindiğini ve hacker kültürünün de benzer şekilde armağan ekonomisinin bazı özelliklerini taşıdığını da görebiliriz.

Hacker kültürü prestij için bir yarışma halinde olarak tanımlanabilir. Hackerlar için ciddi bir band genişliği, disk alanı veya bilgisayar gücü eksikliği yoktur. Sonuç olarak hackerlar da bir şeyleri ortaya çıkarma ve onları dağıtımına gibi amaçlarla iş yaptıklarına göre, her ne kadar prestij için çalıştıklarından dolayı değişim ekonomisinin de kapsamına da girse de, armağan ekonomisinden de izler taşımaktadırlar (Gözükeleş, 2006: 15).

1.1.2.2.1. Protestan Etiği, Kapitalizm ve Hacker Etiği

Weber'e göre endüstriyel kapitalizmin tamamlayıcı ve zorunlu olmak üzere iki şartı vardır. Bu şartlar burjuva sınıfının ortaya çıkması, kentleşme, endüstriyel teknolojinin gelişmesi ve rasyonel hukuktur. Bu şartlar kapitalizmin maddi vücudunu meydana getirir fakat vücudu tamamlayan ruhtur ve kapitalizmin ruhu "Protestan ahlakı" idi (Weber, 1993: 62). Yine iktisadi gelişmede gerekli zihniyetin temin edilmesi açısından Protestan etiğinin de temelini teşkil eden Prten Ahlak etkili olmuştur. Prten Ahlak orta sınıfın örgütlediği çeşitli dernek ve cemaatler sayesinde yaygınlaşmıştı. Zaten Amerika'da bir kiliseye ye olmayanın ekonomik hayatta şansız olması çünkü inanılı olmayana kimse güvenmezdi.

Protestanların düzenli yaşıama nitelikleri ve ilkelerinin yaygınlaşması sayesinde kapitalizm bugünkü ulaştığı yere gelebilmiştir (Weber, 1993: 264). Yani para harcamamayı ahlaklı olarak gören, basit yaşıama seçen bu topluluk sayesinde kapitalizm ortaya çıkmıştır. Harcamadıkları paranın birikmesi ve daha sonra kapitali yani kapitalizmin temeli olan anaparanın ortaya çıkmasıyla doğmuştur denebilir. Protestan etiği günümüzde hala çok kuvvetli bir güçtür ve bunu idrak etmek için çok uzağa bakmak gerekmez. "İşimi iyi yapmak istiyorum", "sorumluluk sahibi bir insan" gibi sıradan laflar bile Protestan etiğinin mirasıdır. Çalışmanın hayatta en önemli şey haline gelmesi Protestan etiğinin başka bir belirtisidir, daha fazla çalışmak daha fazla para kazanmak manasına geldiğine göre bu aynı zamanda da kapitalizmin bir belirtisidir (Himanen, 2005: 29).

Protestan etiğinin karşıısında hacker etiği nerede durmaktadır? Hacker'ın hayatındaki esas değer, Protestanlığın tam tersi bir şekilde, tutkudur. Bu tutku hacker' ı harekete geçiren ve ona mutluluk veren bir uğraştır. Hackerlar hayatlarını rutin bir iş günü şeklinde değer, yaratıcı çalışma, diğer tutkular arasında dinamik bir akışa göre düzenlerler. Hacker etiği tutkuyu özgürlükle harmanlamaya dayanır. Ayrıca yine diğer bir farklılık hackerların parayı tek başına bir değer olarak görmeyip hareketlerini toplumsal değer ve açıklık hedefleriyle motive ederek özgün hackerlık uğraşını sürdürmeleridir. Hackerlar tutkularını başkalarıyla paylaşıarak birlikte gerekleştirmen, toplum için değerli bir şey yaratmak ve meslektaşları arasında kabul görmek isterler.

Ayrıca yaratıcılıklarını herkesin kullanmasına ve geliştirmesine izin verir ki (hackerlık ile özgür/açık kaynak yazılım burada ortak paydada birleşir), herkes birbirinden bir şeyler öğrensin (Himanen, 2005: 134). Bütün bunlardan dolayı görüyoruz ki kapitalizmi yaratan ruh ile özgür yazılımı yaratan ruh birbirinin tam zıttıdır. Bu sebeple şöyle bir soru sorabiliriz, özgür yazılım kapitalizme yeni bir alternatif olabilir mi?

1.1.2.2.2. Kapitalizme Yeni bir Alternatif Olarak Özgür Yazılım

Bilgi ekonomisi, eski kapitalizmin ruhunun değerlerine, para kazanma hedefinin devamlılığını garanti etmek için yeni tasarımlar ekliyor. Para tuhaf bir hedeftir, toplumun hayali asgari miktarda paradan ibaret olunca bu hayal için dünyada hakiki değişimler yapılması gerekmez. Ticari girişimler dünyayı değiştirmekten bahsetmez, sadece sürekli para kazanmak için tasarlanmış bir düşünce tarzı olarak geliştirilmişlerdir. Yani kapitalizmin dünyayla değil sadece parayla işi vardır (Himanen, 2005: 123).

Oysa özgür yazılım bilginin açık olmasını savunur. Protestan etiğine göre sadece çalışanlar vatandaş olarak sayılır. Motivasyon budur ve hayatını kazanmak toplumsal olarak belirlenmiş bir hayat tarzına sahip olmaktır. Hackerlar için ise benzerleri arasında kabul görmek motivasyondur. Stallman (2007) serbest piyasa ekonomisine şu şekilde bir eleştiri getirir: Rekabetin bilgiyi elinde tutmayla sağlanmayacağı bir piyasa mümkün müdür?

Hacker para etiği aslında kar arayışını rasyonel ve sistematik biçimde yapan yeni ekonominin hükmeden tavrına, hacker'ın yarattıklarını kullanmaları, özgürce test etmeleri ve daha da geliştirmeleri için başkalarına verdiği açık model ile meydan okuyor (Oğuz, 2010). Yani özgür yazılım ile bilginin açıklığı ile de bir rekabet sağlanabileceği ve kar elde edilebileceği iddia ediliyor ve bununla birlikte özgür yazılımın, kapitalizmin aksine, dünyayı değiştirmek gibi bir hedefi olduğundan da bahsediliyor.

1.1.2.3. Paylaşım Kültürü

Paylaşım kültürü, fikri mülkiyet kavramı ile karşı karşıya duran bir kavramdır. Fikri mülkiyet yerine yeni iş modelleri sunan bir paylaşım kültürü yalnızca yazılım alanı için değil, internette var olan müzik, sinema gibi bütün alanlar için geçerlidir. Fikri mülkiyet kavramının getirdiği tembellik yerine teknolojik farklılaşmanın getirdiği yeni iş modelleri kullanılabilir. Örneğin sinemada yeni bir çağ olan 3D teknolojisi, insanların korsana değil, biraz daha para verip sinemaya gitmesini teşvik eden bir durumdur. Aynı şekilde müzik piyasası da birey ve kurumlara cezalar kesmekle uğraşmak yerine, örneğin mp3 gibi bir formatı bedava fakat sponsorlukla dağıtan yeni bir model geliştirebilirler (Polat, 2010). Bu tür yeni gelişmeler ve yeni modeller düşüncesi özel mülkiyet kavramının gereksizliliğini ve yersizliğini ortaya çıkarmaktadır. Paylaşım kültürü, hackerlık gibi tutku ile gerçekleşen bir durumdur. Herhangi bir kazancı olmadan, yayınlanan dizileri televizyondan kaydedip internette paylaşmak veya üşenmeden bu dizilerin altyazılarının çevirisini yapmak çok ilginç bir durumdur ve motivasyonlarının neler olduğu merak konusudur. Yine paylaşım kültürünün bir başka önemli örneği Assange'in ortaya çıkarttığı Wikileaks belgeleridir. Bu tür "cypherpunk" adı verilen aktivizmin altında yatan felsefe ise internet çağındaki devlet politikalarının bireylerinin özgürlüğünü ve gizliliğini, elektronik izleme teknikleri ile veya bireyin kendi kendini kontrolü ile yok ettiğinin ve devletin bu gücünün yok edilmesi gerektiğinin insanlara gösterilmesidir.

Yani cypherpunk aktivistlerine göre bu tür paylaşım kültürleri sayesinde devletin insanlar üzerindeki kontrolünün yok edilmesi mümkündür (Manne, 2011).

1.1.3. Türkiye'de Özgür Yazılım Örneği

Türkiye'de özgür yazılımın en önemli iki ana aktörü Linux Kullanıcıları Derneği (LKD) ve Pardus isimli işletim sistemidir. LKD bir dernek olmakla birlikte Pardus ana bir takım tarafından geliştirilen ve devlet desteği olan bir özgür yazılım işletim sistemidir. Özgür yazılımın devletler tarafından desteklenmesinin en büyük sebebi ulusal güvenlik sorunu ve başkaları tarafından kontrol edilebilme sorunudur (Gözükeleş, 2006: 65).

Microsoft, ürettiği kapalı kaynak kodlu yazılımların, şirket dışından kontrol edilebilme problemlerinden dolayı hem Amerika’da hem Avrupa’da mahkemelerde kendini savunmak durumunda kalmıştır. Yani kapalı kaynak kodlu yazılımların tercih edilmesi için bir başka sebep de bahsettiğimiz güvenlik sorunudur.

1.1.3.1. Linux Kullanıcıları Derneği

Linux kullanıcıları derneği (LKD) 2001 Kasım’da kurulmuş ve ilk genel toplantısını yapmıştır. LKD genel olarak GNU/Linux etrafında organize olmuşsa da aslına bütün özgür yazılımlar için bir şemsiye organizasyon da olmaya çalışmaktadır. Üyelik için katı kuralları yoktur, hatta mail listesine üye olmakla derneğe üye olmak arasında çok az bir fark vardır. LKD genel olarak mail yoluyla haberleşen, bir diğer şekilde söyleyecek olursak sanal bir organizasyondur. Etkinlikler çalışma grupları aracılığıyla düzenlenir. Bu çalışma grupları derneğin özsel parçalarından biridir. Her bir çalışma grubunda yönetimden bir kişi bulunur ve bu kişi üyeler ve yöneticiler arasındaki iletişimi sağlar (Gözükeleş, 2006: 65). LKD, internet sitesinde derneğin amacını şu sözlerle belirtmişlerdir:

“LKD, Türkiye’de özgür yazılım ve Linux’un gelişmesini ve bu konuda ülkede özgür yazılım bilincinin oluşmasını, özgür yazılım ile Linux’un ülkeye ve topluma yarar sağlamasını hedeflemekle birlikte, üyelerinin bilgi ve becerileri ile sosyokültürel gelişimlerine katkıda bulunmak ve mesleki yarar kazanmalarını sağlamak için faaliyet göstermektedir. Ayrıca, LKD ülkenin bilişim ve bilgi toplumu politikalarında özgür yazılımın rolü konusunda çalışmalar yapar; bunları kamuoyu ile paylaşır ve bunların hayata geçmesi için çalışır.” (LKD, 2011).

1.1.3.2. Pardus

Pardus, Türkiye’de geliştirilen ilk özgür yazılım işletim sistemi değildir fakat devlet tarafından desteklenen ilk işletim sistemidir. Proje TÜBİTAK tarafından maaşları karşılanan bir çekirdek grup tarafından geliştirilmektedir. Fakat aynı zamanda kullanıcılar da geliştirilmesine katkıda bulunabilmektedir.

Özellikle hackerlar tarafından önemli destek görmektedir. Projenin yönetimi Uludağ Projesi tarafından sürdürülmektedir. Pardus genel olarak GNU/Linux veritabanını kullanmakla birlikte aynı zamanda yeni paketler biçimlendirme yazılımları da bu proje için özel olarak geliştirilmiştir (Gözükeleş, 2006: 74).

Pardus internet sitesinde Pardus projesinin amacı yine şu sözlerle belirtilmiştir:

“Ulusal bağımsızlık, güvenlik ve tasarruf amacıyla, kritik uygulamaların üzerinde çalışabileceği, açık ve standart bir veri yapısını destekleyen, güvenlik izlemesine imkân verecek şekilde kaynak kodu açık olan ve finansal yük oluşturmadan yaygınlaştırılabilecek bir işletim sistemine gereksinim duyulmaktadır” (Pardus, 2011).

1.2. Araştırmanın Önemi

Özgürlük kelimesinin İngilizcesi olan *free* kelimesi aynı zamanda ücretsiz anlamına da gelmektedir. Fakat Stallman burada kullanılan *free* kelimesinin ücretsiz olarak değil, gerçek anlamda özgür olarak algılanması gerektiğini savunmaktadır. Fakat öncelikle ne kadar özgürüz konusu tartışılmalıdır. Gündelik yaşamda öğrendiğimiz, kullandığımız bilgilerin doğruluğundan ne kadar eminiz? Foucault (1984)'ya göre, bilgilerin ortaya çıkması şu şekilde olmaktadır; her dönemde var olan güçlü bir söylem vardır ve bildiğimiz doğruları aslında bu güçlü söylemler ortaya atmaktadır. Bunu da, Althusser'in söylediği gibi, devletin ideolojik aygıtları yoluyla yapmaktadır (Althusser 2003: 17). Bu birileri tarafından yaratılan doğrular bir süre sonra gerçeklik halini alır ve bu sayede yalnızca bu gerçekliğe uygun bilgiler üretilmeye devam eder. (Foucault, 1984: 51-76)

Örneğin uzun zamandır devam eden bir uygulama vardır ve bu uygulamaya göre yeni doğan bebekler bir takım aşılardan olmak zorundadır ki hastalık riski ortadan kalsın. Oysa o aşılardan bebeğin sağlığına iyi geldiğine inanmamızı sağlayan nedir? O aşılardan içeriğini bilmesek bile, çocuklarımızın sağlığı için devlete yani var olan güçlü söyleme güvenimiz, güvenmek zorunda kalırız. Fakat bu o bilginin kesin doğruluğuna bir kanıt mıdır, bu bir tartışma konusudur.

Kısacası, özgürlüğümüzün, güçlü söylemin ürettiği doğrular sınırlarında kısıtlı olduğunu, bildiklerimizin gerçek doğru olduğunu sorgulama şansımız çok fazla olmadığı için seçeneklerimizin de sınırlı olduğunu bu sebeple özgürlüklerimizin kısıtlı olduğunu görebiliriz.

Bir önceki paragrafta değinilen durumları, aynı şekilde, olduğu gibi bilgisayar teknolojilerine uygulayabiliriz. Şirketler, kendilerine dayatılan kapalı kodlu, patentli ve özgür olmayan yazılımları kullandıklarında aslında var olan güçlü söylemin bir parçası haline gelmiş, onu kabul etmiş ve hatta ona bağımlı hale gelmiş oluyorlar. Yukarıda bahsettiğim döngünün içinden çıkabilmek ve kendi doğrunu ve kendi ürettiğin bilgiyi kontrol edebilmek için özgür yazılım kullanılması gerekir.

Stallman bloğunda Wikileaks olayları ile ilgili yazdığı bir yazıda özgür yazılım hareketini neden başlattığını şu sözlerle açıklamıştır:

“Benim özgür yazılım hareketini başlatmaktaki amacım, özgür olmayan ve kullanıcıyı kontrol eden yazılımları özgürlüğe saygı duyan özgür yazılımlarla değiştirmektir. Özgür yazılım ile en azından yazılımların bilgisayarlarımızda yaptıkları şeyleri kontrol edebiliriz.” (Stallman, 2010).

Burada konunun siyasal antropoloji ile yakınlığı görülmektedir.

Kısacası, bu tez süresince, insanların kendi yaşamlarını kontrol etmeleri bile neredeyse imkânsız hale gelmişken özgür yazılım ile en azından kendi bilgisayarlarında olup biteni kontrol etme şansına sahip oldukları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu tezin amacı, özgür yazılım hareketinin iddia edildiği gibi özgür bir dünya için gerekli olup olmadığını ortaya çıkarmak ve aynı zamanda özgür yazılım hareketinin sosyal, siyasal, ekonomik ve etik yönlerini tartışmak, özgür olmayan ürünlerden farklarını öne çıkarmaktır. Bu tez boyunca özgür yazılım ile açık kaynak yazılımın birleştiği ve ayrıldığı yerler yine ortaya koyulmuş ve bu ikisi karşılaştırılmıştır.

Bunlarla birlikte özgür yazılım ve açık kaynak, yalnızca teknik bilgi sahibi insanlara hitap eder gibi görünse de, teknik bilgisi olmayan günlük bilgisayar kullanıcılarının da niçin bu tür yazılımları tercih etmesi gerektiği, bilgi sahibi insanlarla yapılacak derinlemesine mülakatlar ile öğrenmeye çalışılmıştır. Özgür yazılım ve açık kaynak yazılım ürünlerinin bu iş ile mesleki olarak uğraşan insanlara kattıklarıyla, günlük bilgisayar kullanıcılarına kattıkları yine mülakatlar ve odak grup çalışmaları ile belirlenmeye ve karşılaştırılmaya çalışılmıştır.

1.4. Araştırmanın Odak Noktası ve Sınırlılıklar

Özgür yazılım hareketinin amacı yalnızca meslek olarak bilgisayar mühendisliğini seçmiş insanların patentlerden kurtulmaları ve kendi istek ve ihtiyaçlarına göre geliştirebildikleri yazılımlar ile para kazanmalarını sağlamak değil, aynı zamanda insanların bilgisayarlarında ne olup bittiğini kontrol edebilme özgürlüğü sağlamaktır. Çünkü Stallman'a göre özel mülk patentli yazılımlar temel olarak bilgisayarın ne yaptığını kontrol edemediğiniz anlamına gelmektedir. (Stallman, 2009: 141) Stallman'a göre ya kullanıcı programı kontrol eder, ya da program kullanıcıyı, bu durumda özgür yazılım kullandığınızda siz kullanıcı olarak programı kontrol etmiş olursunuz ve bu da size istediğiniz yapabilme özgürlüğü tanır.

Eğer patentli bir programda istediğinizi yapmaya kalkarsanız o programın içinde var olan güvenlik kodları yaptığınız değişikliği o programın sahibine iletebilir ve bu patent sahibiyle başınızın belaya girmesi demektir.

İşte bütün bu sebeplerden dolayı bu tezin kavramsal çerçevesi özgür yazılımın insanların özgürlüklerine katkısı ve eğer istenen devrim gerçekleştirilebilirse bunun sonuçlarının ne olabileceği üzerine olmuştur. Bunun için de Linux Kullanıcıları Derneği (LKD) 'nin üyeleri arasından bazı kriterler ile seçim yapılmış ve onlarla görüşülmüştür. Linux Kullanıcıları Derneği (LKD) 'nin seçilme sebebi, Türkiye'de özgür yazılım ile ilgili kurulan ilk sivil toplum örgütü olması ve çok fazla üye sayısına sahip olmasıdır.

Bununla birlikte LKD ile ilgili yaşanan bazı sınırlılıklar da olmuştur. Bunlardan bahsetmek gerekirse, öncelikle söylemek gerekir ki, son kullanıcı ve teknik kullanıcı ayrımı LKD' de yapmak bir hayli zordu. Çünkü zaten dernek içerisinde yer alacak kadar konuyla alakalı olan kişiler arasında teknik olmayan bir şekilde konuyla ilgilenen kişiler çok az bulunuyordu. Görüşme yapma isteği belirtildiğinde, hem son kullanıcı hem teknik kullanıcı olduğunu iddia edenler bile oldu. Bir kişiyle hangi alanda görüşme yapılacağı, kişiler çok iyi tanınmadığı için onlara bırakılırken, birçoğundan "Fark etmez" ya da "Siz seçin" cevabı alındı, bu da görüşmecilerin hangilerinin son kullanıcı hangilerinin teknik kullanıcı kategorisine koyulacağı konusunda zorluklar ortaya çıkardı. Yine bir başka sınırlılık, cinsiyet olarak bir eşitlik yaratılamaması oldu. Görüşmeyi kabul eden toplam 20 kişiden yalnızca bir tanesi kadın, diğerleri erkekti. Bu açıdan konuyla ilgilenenlerin çoğunun erkek olmasının da görüşmede eşitsizlik yaratmasına yol açtığı söylenebilir.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

2.1. Araştırma Grubu

Tezin odak grubu, tezin amacında da bahsedildiği gibi, teknik bilgisi olan ve bu işle mesleki olarak uğraşan insanlar ile bunlar dışında kalan günlük bilgisayar kullanıcıları olmuştur. Bu grup, LKD' nin üyeleri arasından 10 mesleki ve 10 son kullanıcı olarak ve bunlar da cinsiyet olarak eşit dağılım sağlayabilecek şekilde seçilmeye çalışılmıştır. Fakat kadın kullanıcı çok fazla bulunamamıştır. Özgür yazılım kullanıcılarında yaş sınırı olmadığı için bu tezi yazarken bir yaş sınırı koyulmamıştır. Yine bu grup oluşturulurken seçilen insanların en az iki yıldan uzun bir süredir özgür yazılım veya açık kaynak kullanıyor olmalarına dikkat edilmiştir. İki yıl bu konuda bilgi ve tecrübe sahibi olmak için yeterli bir süre olduğu için seçilmiştir.

2.2. Araştırmada Kullanılacak Yöntem ve Teknikler

Araştırmanın literatür taraması ve kaynaklarının belirlenmesi Şubat-Mayıs 2011 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş olup, aynı tarihler arasında yöntem ve teknikleri belirlenmiştir. Yine bu tarihler arasında araştırmanın kavramsal çerçevesi oluşturulmuş, yazıya dökülmüş ve bir temel üzerine oturtulmuştur. Daha sonra Haziran 2011 tarihinde ön araştırması yapılmıştır. Ön araştırma olarak, kimlerle görüşülebileceği belirlenmiş, bu kişilere nasıl ulaşılabileceği araştırılmıştır. Görüşülecek kişilere ulaşma şekli temel olarak e-posta yöntemiyle olmuştur. Görüşülmek istenen kişilerin özellikleri, kaç kişi istendiği, bu araştırmanın amacı ve araştırmacının kim olduğu ve hedefleri gibi konular e-posta ile yazılarak LKD' nin e-posta grubuna gönderilmiştir. Buradan geri dönüş yapan 21 kişiden 20'siyle görüşme ayarlanmıştır. Daha sonra Temmuz-Ağustos 2011 tarihleri arasında ulaşılan 20 kişiden randevular alınmış, fakat bazı aksaklıklar sebebiyle; farklı şehirlerde olmaları, görüşmeyi iptal etmeleri gibi; tam olarak 6 teknik kullanıcı ve 7 son kullanıcı ile görüşülebilmştir. Bu kişilerle yüz yüze derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Bu sayede hem geldikleri arka plan ve habitus ortaya koyulabilmiş hem de bunun özgür yazılımla olan ilişkilerine olan etkisi göz önüne daha iyi serilebilmiştir.

Aynı zamanda bireysel tecrübelerle dair daha fazla bilgi edinilebilmiş ve bu bireysel deneyimler ile özgür yazılım hareketinin sosyal amacı birbiriyle örtüşüyor mu, ne gibi farklılıklar var ortaya koyulabilmiştir.

Aynı zamanda iki farklı odak grubu olduğu için aralarındaki genel farkları ortaya koyabilmek için iki gruba ayrı ayrı odak grup mülakatı düşünülmüştür. Fakat gruptaki görüşmecilerin hepsini bir araya getirmek mümkün olmamıştır. Yine görüşmelerin bazılarında ses kayıt cihazı kullanılabilmiş, bazılarında ise ses kaydı istememeleri, ses kayıt cihazı bulunmaması, ses kaydının silinmesi gibi bazı sorunlar sebebiyle kullanılamamıştır. Görüşmelerde kullanılan soru kâğıtlarında, bazı kişilerle görüşülürken, soruyu diğer soru içinde cevaplamaları gibi sebeplerle bazı değişiklikler yapılmıştır.

2.3. Araştırmanın Etik Boyutu

Bilimsel kişilik yaratıcılık gerektirir. Araştırmacı, bilimsel çalışmasına başlarken konusunda veya alanda her zaman yeni bir soru sormalıdır. Her araştırma sorusu veya hipotezi, bilimsel bir gerçek üzerine kurulmuş olmalıdır. Araştırmacıların bilimsel araştırma konularını seçerken aşağıdaki üç temel kurala uymaları gerekir: Araştırmada sorulacak sorunun konudaki önemi nedir, araştırma sonucunda elde edilecek veriler ne kadar yeni bilgi içerecektir ve araştırmanın planlanması ne kadar başarılı olabilecektir? (Kansu, 2007)

Türkiye Bilimler Akademisi'nin (TÜBA) yayınladığı araştırma etiği çalışmasına göre bilim insanları bazı temel ilkelere bağlı olmalıdırlar, bunları şu şekilde sayabiliriz: Araştırmanın tasarımı ve yürütülmesinde yüksek standartlara sahip olunması, araştırmanın planlanması, yürütülmesi ve bulguların analizi sürecinde dürüstlük ve açıklık ilkelerine bağlı kalınması ve bilimsel araştırmanın ve yayının her aşamasında objektif olunması, ahlaki kurallara ve dürüstlüğe bağlı kalınması (Kansu, 2007).

2.3.1. Antropoloji’de Etik

Amerika Antropoloji Derneği’ ne (AAA) göre antropolojik araştırma yapan bir araştırmacının sorumlu olduğu taraflar vardır. Bunları; araştırmacının üzerine çalıştığı topluluktaki insanlar ve hayvanlara karşı, öğrenim ve bilime karşı, kamuya karşı olarak sıralamıştır. Aynı zamanda antropoloji araştırmacısının zaman zaman karmaşık durumlarda kaldığı ve bazı seçimler yapmak ve kararlar vermek durumunda kaldığı da olabilmektedir. İşte bu sebeple AAA bazı mesleki ahlak kuralları ortaya koymuş ve bunları yayınlamıştır.

Öncelikle incelediği topluluktaki insan ve hayvanlara zarar vermekten kaçınmak ve onlara her durumda saygı duymak yapılması gereken ilk şeydir. Yine topluluğun gizlilik hakkını ihlal etmemek durumundadır (AAA, 2009:2). Yani çalışmasını ortaya koyarken topluluğa da danışarak iki taraf için de faydalı olacak bir ilişki kurmak çok önemlidir. Araştırmacı bilgiye ve bilime karşı olan sorumluluğunu ise çalışmasını, ileride o alanda çalışma yapacak antropologlara yardımcı olacak şekilde yaparak ve araştırmasının doğası ve amacı hakkında dürüst ve açık olarak gerçekleştirmelidir. Araştırmasının amacını, ona ödenek sağlayanları veya bulgularını kötüye kullanmamalıdır ve hiçbir zaman insanları aldatmamalıdır. Kamuya olan sorumluluğunu ise araştırmasının sonuçlarını mümkün olduğu şekilde öğrencilere, sponsorlarına, incelediği gruba ve diğer insanlara açık tutarak yerine getirmelidir (AAA, 2009: 3-4).

Peki, antropoloji olaylara müdahale etmeli ve dünyayı değiştirmeye çalışmalı mı, yani pratiğe dökülmeli mi yoksa teoride mi kalmalı sorusunun cevabını nasıl veriyoruz? Wortham(2010)’a göre aslında antropologlar uğraşmadıkları halde dünyayı değiştirmektedir. Bütün antropoloji araştırmalarında, bir bağlamda maddesel ve sosyal olarak içerisinde “aktiviteler” gömülü haldedir. Birçok antropolog, zaten akademik çalışmalarını yaparken en azından gündelik olarak pratikte bulunan aileler, üyeler ve aktivistler gibi insanların düşüncelerini ve yeteneklerini kullanmaktadır. Pratikte bulunmak için mutlaka geniş çerçeveli bir kendini adama durumu içerisinde olmak gerekli değildir. Her gün günlük hayatında akademik inançlarını, alışkanlıklarını ve yeteneklerini pratikte bulunanlarla paylaşarak da bunu başarabilir (Wortham, 2010: 32).

Yani aslında bu bilgi ve hareket, teori ve pratik ayrımlarından kaçınılabilirse antropologlar zaten düşünceler yoluyla dünyayı değiştirebildiklerinin farkına varacaklardır.

2.3.2. Araştırmada Karşılaşılan Etik Sorunlar

Araştırma boyunca antropolojinin gerektirdiği sorumluluklar yerine getirilmeye çalışılmıştır. Elbette yukarıda da belirtildiği gibi antropolojide etik konusundaki çerçevede kalınmaya ve yeterince etik davranılmaya çalışılmıştır. Fakat bütün bunlara rağmen bazı sorunlarla ve imkânsızlıklarla da karşılaşmıştır. Örneğin, araştırmanın yapılacağı odak grup olan LKD' nin merkezi bir ofisinin bulunmaması, görüşmecilere ulaşılmasını zorlaştırmış ve aynı zamanda yapılması planlanan bir katılımcı gözlem metodunun da uygulanamamasına yol açmıştır.

Bilindiği üzere katılımcı gözlem etnografik bir araştırmanın olmazsa olmazlarından sayılmaktadır. Bu yüzden sahaya çıkma imkânı kısıtlı olduğu için, araştırmanın bu açıdan biraz eksik kaldığını söyleyebilirim. Tabi bununla birlikte yine antropolojinin etkili bir araştırma metodu olan derinlemesine mülakat yapılabilmiştir ve bu açıdan da etkili bir araştırma olduğunu söyleyebilirim.

Bununla birlikte her ne kadar görüşmecilere, görüşülenlere ve araştırma konusuna benmerkezci yaklaşmamaya çalışsam da, özgür yazılım konusuna olumlu bir yaklaşımda bulunduğum için, konuyla ilgili önceden de bilgili olduğum için, görüşmecilerle görüşürken objektif yaklaşmakta zorlanmış ve biraz subjektif bir bakış açısı katmış olabilirim. Fakat bu demek değildir ki, hazırlamış olduğum sorular ve bulgulara olan yaklaşımım objektif değildir. Rahatlıkla söyleyebilirim ki, görüşmelerin sonucunda ortaya koyulacak olan bulgular tamamen objektif bir açıdan yaklaşarak ortaya konulmuştur.

3. BULGULAR

3.1. Görüşülenlere Dair Genel Bilgi

Görüşülenler son kullanıcı ve teknik kullanıcı olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Son kullanıcı olarak 7, teknik kullanıcı olarak 6 kişiyle görüşülmüştür. Son kullanıcılar değişik meslek gruplarından olmakla beraber ağırlık bilgisayar mühendisliği öğrencilerinden oluşmaktadır. Öğrenim durumları en az üniversite, en çok yüksek lisanslıdır. Yaş grupları 22 ile 50 arasında değişmektedir. Teknik kullanıcılarda meslek grupları çok çeşitlilik göstermemiştir. Yine en az üniversite, en çok yüksek lisans olmak üzere, hepsi bilgisayarla ilgili bölümlerde öğrencilik yapmakta ya da çalışmaktadır. Teknik kullanıcıların da yaş grupları 23 ile 38 değişmektedir.

3.2. Görüşülenlerin Özgür Yazılımla Tanışmaları

Son kullanıcılardan başlayacak olursak, genellikle bir arkadaş ya da bir tanıdık vasıtasıyla bunun dışında da bir yazılım ve bir kitap vasıtasıyla tanışanlar olmuştur.

Teknik kullanıcılar ise, bir kitap sayesinde, internette lisanslarla ilgili araştırma sırasında, Linux işletim sistemi ile bilgisayar dergisi ile *shareware* yazılımlar ile olmakla birlikte, teknik kullanıcıların neredeyse hepsi ilk olarak özgür yazılım kavramıyla Linux sayesinde tanıştıklarını belirttiler.

3.3. Özgür Olmayan Yazılım-Özgür Yazılım Ayrımı

Son kullanıcılara kullandıkları özgür yazılım ve özgür olmayan yazılımları karşılaştırdıklarında ne gibi farklar gördükleri sorulduğunda genel olarak yanıtlar şöyleydi; politik olarak kullanılması gerektiği düşüncesi, yazılımı çoğaltıp paylaşabilme-dağıtabilme özgürlüğünün olması, pratik açıdan faydalı olması (özgür olmayan yazılım ile daha az süre ve daha az efektif bir şekilde kullanılan bilgisayarın özgür yazılım ile daha efektif kullanılabilmesi ve ömrünün uzaması).

Yine bunlarla birlikte, sisteme daha fazla müdahalede bulunabilmesi (özgür olmayan bir yazılımda sorunu kendiniz çözemez yardım almak zorunda kalırken özgür yazılımda sorunu paylaşımlar sayesinde rahatça çözebilmek), özgür yazılıma para vermemek, son olarak da güvenli olması şeklinde yanıtlar alındı.

Teknik kullanıcılara mesleki olarak aralarındaki farklar karşılaştırılması istendiğinde alınan cevaplar; benzer şekilde politik olarak bir duruş sergilemek açısından özgür yazılımın tercih edilmesi, şirketin özgür olmayan yazılım kullanmasından ötürü lisansa çok para ödüyor olması (fakat kendi açısından bir dezavantaj görmediği), özgür yazılım sayesinde kullanılan yazılımı üreten şirkete bağımlı hale gelmekten kurtulmak, özgür olmayan yazılımların performans olarak ağır kalması, kullanılan yazılım için izin almama (üzerinde istediğiniz herhangi şekilde çalışma yapabilme özgürlüğü ve daha verimli ürün elde etme) olarak cevaplar alındı.

3.4. Teknik Kullanıcıların Katkı Verme Açısından Motivasyonları

Teknik kullanıcıların özgür yazılıma katkı verirken motivasyonları şöyle sıralanabilir; "bilgi paylaştıkça çoğalır" düşüncesi, kendi savunduğu siyasal değerlerle örtüşmesinden dolayı katkıda bulunmak istemesi, bilginin insanlığın ortak malı olduğu ve saklanmaması gerektiği düşüncesi ve bunlardan ötürü manevi bir haz duymak, kendini ispatlama endişesi kalmaması (yaptığın katkılarla zaten kendi kendinin reklamını yapıyor olmak), kendi bildiğini diğer insanlarla paylaşmanın verdiği haz.

3.5. Açık Kaynak-Özgür Yazılım Ayrımı

Son kullanıcılara özgür yazılım ve açık kaynak yazılımdan hangisini tercih ettiği sorulunca, ikisinin kendi özellikleri var diyen iki kişi dışındaki herkes özgür yazılım kavramını tercih ettiğini belirtti. Bunun sebebi de açık kaynak yazılımın işin çok teknik tarafında kalması ve açık kaynak kavramının özgür yazılım hareketinin anlamını değiştirip, parasal bir değer haline getiriyor olması olarak belirtildi.

Teknik kullanıcılarda da yine bir kişi açık kaynak kavramını tercih ederken, diğer bütün kullanıcılar özgür yazılım kavramını daha doğru bulduklarını söylediler. Sebepleri son kullanıcılar ile aynı olmakla birlikte, bir de açık kaynak yazılımda, kodların elinizde olmasının onları değiştirebileceğiniz anlamına gelmediğini söylediler ve bunun da özgür yazılımın ruhuna aykırı olduğunu iddia ettiler.

3.6. Güvenlik Konusuna Bakış

Teknik kullanıcılara şirketlerin neden özgür yazılıma sıcak bakmadığı konusu sorulduğunda, neredeyse hepsi güvenlik konusunun kesinlikle söz konusu olamayacağını söylediler. Düşünülenin tersine özgür yazılımların kodlarının açık olması dolayısıyla, kodları kapalı ve erişilemez olan özgür olmayan yazılımlara göre çok daha güvenli olacağı iddia edildi. Bunun sebebi de özgür yazılımlarda bir açık veya sorun olduğu zaman kodları açık olduğu için bu sorunun giderilmesi çok daha kısa sürecek ve çok daha etkili olacaktır. Aynı zamanda kodları başka bir şirketin elinde olan bir yazılım kullanıyorsanız, o yazılımı kullanırken size neler yaptığının farkında olamıyorsunuz, eğer isterse o yazılımın sahibi o yazılım ile sizin bütün bilgilerinize dahi erişebilecek pozisyonda oluyor. Bu sebeplerden dolayı özgür yazılımın özgür olmayan yazılımdan çok daha güvenli olduğu söylendi. Bunun dışında özgür yazılıma sıcak bakılmamasının sebebi olarak, özgür olmayan yazılımlara daha çok paralarla yatırım yapılması ve daha renkli ve makyajlı sunuluyor olması, daha sürdürülebilir gözükmesi gibi sebepler sunuldu.

3.7. Emek-Telif Hakkı ve Hareketin Diğer Sektörlerle İlişkisi

Teknik kullanıcı ile bu konu konuşulduğunda genel olarak verilen tepki özgür yazılım üreten insanların emeklerinin sömürülmediği aksine emeklerinin karşılığını misliyle aldığı yönünde oldu. Öncelikle özgür bir yazılıma verdiğiniz katkının daha sonra örneğin iş ararken sizin karşınıza artı puan olarak çıkacağı, yani bir nevi özgür yazılım yazarak kendi kendinizin değerini arttırdığımız gerçeği çok vurgulandı.

Bununla ilgili iki kişinin anlattığı bir anıya göre, özgür yazılım üreten kişilere bu soru yöneltildiğinde "biz aç kalıyorsa benziyor muyuz" diye cevapladıkları söylendi ve buna göre emeklerinin karşılıksız kalmadığı iddia edildi. Bunun yanında özgür yazılımın değil tam aksine özgür olmayan yazılım üreten firmalarda çalışanların asıl emekleri sömürülen kişiler olduğu söylendi. Örneğin büyük firmalarda üretilip milyonlarca dolara satılan ürünleri asıl üreten kişilerin o gelirin çok cüzi bir miktarını elde edebildiği söylendi, bu yüzden de asıl şu anda piyasada bulunan sistemin emek sömürücü bir sistem olduğu iddia edildi.

Telif hakkının ise tam olarak karşısında olmasalar da, artık geçmişte kalması gereken bir şey olduğunu iddia ettiler. İnsanların ürettikleri bir üründen hak elde etmesine sıcak bakıyorlarken, telif hakkı kavramının yenilenmesi gereken bir şey olduğunu iddia ettiler. Yine teknik kullanıcılar özgür yazılım hareketinin tıp, donanım vs. gibi alanları halen etkilemekte olduğunu söylediler.

Son kullanıcılar da iki kişi hariç özgür yazılım hareketinin edebiyat ve müzik gibi alanları etkilemesi gerektiğini ve hatta hali hazırda etkilediğini söylediler. Müzikle ilgili yapılan bu tür çalışmalardan örnekler verdiler. Yine telif hakkıyla ilgili tam olarak karşı olmasalar da yeni bir sistem geliştirilmesi gerektiğini söylediler. Bununla birlikte *Creative Commons* gibi yeni lisanslama şekillerinden bahsettiler.

3.8. Özgür Yazılım Hareketinin Eleştirilen Yönleri

Son kullanıcılar bu soruya yönelik olarak, açık olması dolayısıyla artık çok fazla seçenek olması ve bu seçenekler arasında kaybolunması, bazı programların ara yüzlerinin(son kullanıcıya görünen şeklinin) yetersiz ve kötü olması, ticari hayata uygulanabilir olmaması, özgür yazılım taraftarlarının diğer bakış açılarına çok kapalı ve katı bir bakış açısına sahip olması, karmaşık olması ve son kullanıcı tarafından çözülmesi zor olması gibi cevaplar verildi.

4. BULGULARIN YORUMU VE ANALİZİ

4.1. Bir Hareket olarak "Özgür Yazılım"

Son kullanıcılardan alınan tepkiler, özgür yazılımın sadece bir üretim şekli olmadığını, aynı zamanda bir hareket olduğunu destekler şekildeydi. Ekonomik olarak özgür olmayan yazılımlardan farklı olması, beklediğim aksine, ücretsiz olması bir kişi hariç son kullanıcıların kullanma sebepleri arasında önemli yer teşkil etmiyordu. Örneğin son kullanıcılardan birisinin özgür yazılımın sağladığı faydalara verdiği ilk cevap şu oldu:

"...Ama bunun dışında özellikle son kullanıcılar için daha önemli olan özgürlükler var, bunlar zaten özgür yazılım hareketinin çıkış noktasını oluşturan şeylerden bazıları ki özgür yazılım lisanslarında özellikle genel kamu lisansında da önemli 4 madde olarak belirtiliyor; bunları tam olarak sırasıyla bilemiyorum ama yazılımı kullanabilme, dağıtabilme özgürlüğü, örneğin lisansını aldığınız bir yazılımı sadece siz kullanabiliyorsunuz, fakat ben özgür yazılımı hem kendim kullanabiliyorum hem istersem bir arkadaşına veriyorum o da kullanabiliyor veya yazılımı çoğaltma özgürlüğü de aynı şekilde, kopyalama özgürlüğü diyebiliriz, bu da var, istediğim sayıda cd ye basıp her yerde dağıtma özgürlüğüne sahibim." (Adil, 25)

Görebiliyoruz ki yazılımın ücretsiz olması tercih edilmesinde çok büyük bir öneme sahip değil. Özgür yazılım ürünlerinin "istenilirse bir arkadaşına verilebilme" özelliği de aslında armağan ekonomisiyle ne kadar bağdaştığının bir göstergesi sayılabilir. Yine bununla alakalı olarak aynı son kullanıcının özgür yazılım hareketinin sosyal yönleriyle ilgileniyor musunuz sorusuna verdiği cevap şöyleydi:

"...Özgür yazılımın beni bu kadar çekmesinin sebeplerinden bir tanesi de özgürlük fikrinden yola çıkıyor olması, özgür yazılıma iki açıdan yaklaşabiliyorsunuz, kabaca söyleyecek olursak: bir tanesi özgürlükler açısından, bir tanesi de beş olmasından yaklaşmak yani maddi açıdan, çünkü özgür yazılımlar haliyle ücretsiz olarak dağıtılan

yazılımlar. Ben, tamamen sosyal ve siyasal diyebileceğimiz özgürlük boyutundan etkilenip özgür yazılımları kullanmaya başlamışım, siyasal görüşümle sosyal konulara bakışım dâhilinde de özgür yazılım benim için hayattaki birçok şeyden önemli diyebilirim." (Adil, 25)

Buradan da yola çıkarak söyleyebiliriz ki aslında özgür yazılım hareketi sadece ekonomik yönleri olan ya da sadece bilgisayar bilimleriyle ilgili olan bir şey değil, aynı zamanda temelinde özgürlük fikri yatan sosyal bir harekettir. Yine diyebiliriz ki neredeyse bütün kullanıcıların "özgür yazılım hareketi diğer sektörleri etkileyebilir mi" sorusuna verdiği cevabın evet olması ve hatta bunu destekleyici örnekler verebiliyor olması bu hareketin sosyal yönünün daha baskın olduğunu ve tabanında paylaşım, özgürlük gibi kavramların yatıyor olması yeni bir toplumsal hareket olduğunu gösterir. Hatta biraz daha ileri giderek diyebiliriz ki, özgür yazılım hareketi aslında sosyalizm hareketinin günümüz teknolojisine, günümüz düşüncelerine uyarlanmış hali olarak görülebilir. Çünkü sosyalizmde üretim araçlarını halk kontrol etmektedir ve özgür yazılım hareketinde de bu durum aynı şekildedir.

4.2. Özgür Yazılım-Açık Kaynak Yazılımlar Arasındaki Farklar

Özgür yazılımlar, üzerinde değişiklik yapıp, çoğaltıp, dağıtma hakkına sahip olduğunuz yazılımlardır. Yani özgür bir yazılımın kodları herkese açıktır. Fakat açık kaynak kodlu yazılımların kodlarını görebilmenize rağmen üzerlerinde değişiklik yapma hakkı lisansı ile engellenmiştir. Bunu kullanıcıların açık kaynak ya da özgür yazılım kavramlarından hangisini tercih ettiğiyle ilgili soruya verdiği yanıtta görebiliyoruz:

"Özgür yazılım kavramını tercih ediyorum çünkü açık kaynak kavramı bence özgür yazılım kavramının yazılımı yapan şirketlere avantaj sağlayacak şekilde yanlış yorumlanmasıyla ortaya çıkmış bir şey çünkü bir kaynak kodun açık olması onu değiştiremediğin sürece tekrar derleyemediğin kendi istediğin şekle getiremediğin sürece çok bir şey ifade etmiyor, sadece güvenlik açısından ha bu böyleymiş sorun yok diyebiliyorsun ama onun dışında özgür yazılım verdiği asıl

gücü elinden almış oluyor açık kaynak, o yüzden bence özgür yazılım lisansı açık kaynak lisansından daha iyi ve daha güçlü." (Destan, 24)

"Açık kaynak kodlu yazılımlar sahipli, kapalı kaynak kodlu yazılımlara göre çok az avantaj yaratmaktadırlar. Kaynak kodların sizde olması o kodlar üzerinde istediğiniz gibi işlem yapabileceğiniz anlamına gelmez." (Hakan, 38)

Yine diyebiliriz ki açık kaynak kodlu yazılımlar, özgür yazılımların yanında, şirketlerin kullanmasını teşvik edebilmek için ortaya çıkmış yarı özgür yazılımlardır. Çünkü özgür yazılımlar kavram olarak para kazanmayı hedefleyen şirketler için korkutucu bir kavramdır. Özellikle İngilizcede özgür anlamına gelen "free" kelimesinin aynı zamanda "bedava" anlamına geliyor olması, şirketler açısından itici bir durum ortaya çıkardığı için ve özgür yazılımların yaygınlaşması istendiği için, açık kaynak yazılım gibi bir kavram ortaya çıkmıştır. Kullanıcılardan birinin verdiği cevap da bunu destekler niteliktedir:

"Açık kaynak kodunun çıkış noktası şu; bundan para kazanmak, Eric Raymond takım elbiseli birine özgürlükten bahsederseniz arkasına bakmadan kaçır diyor örneğin, onlar biraz daha sermaye piyasasına tavizler vererek kullanılmasını sağlamak istiyorlar."(Uğurcan, 20)

Özgür yazılımın şirketler tarafından kullanılmaması, özgür yazılımın son kullanıcılara da ulaşamamasını sağlamıştır. Çünkü büyük şirketler, son kullanıcılar tarafından genellikle tercih edilen şirketler özgür yazılıma geçmediği sürece, son kullanıcıların da özgür yazılımdan haberinin olması çok zor bir durumdur. Bu yüzden şirketlerin açık kaynak kod kullanmaya başlaması demek, son kullanıcıya da ulaşmaya başlanması anlamına gelmektedir. Yine bir kullanıcının verdiği yanıt bunu işaret etmektedir:

"Özellikle açık kaynak kod kavramını getiren kişi Eric Raymond diye bir adam kendisi ve özgür yazılımın savunucusu Stallman ile çok kavgalar etmişlerdir bu amaç uğruna ama şu şekilde, Stallman'ın yaptığı iş çok çok güzel bir iş, yeni bir felsefe, yeni bir akım başlatmış, güzel şeyler yapmış ama özgür yazılımın son kullanıcılar tarafından kullanılmasını sağlayan kişilerden en önde geleni de Raymond, çünkü atıyorum şu anda Firefox kullanabiliyorsak bir özgür

yazılım olarak bu, zamanında Raymond'un gidip Netscape firmasına, kodlarınızı açın, tamam özgür yazılım yapmayın ama açık kaynak kodlu hale getirin en azından arada bir yerde olsun, birileri size katkıda bulunamasa da hatalarınızı gösterebilsin, sizin daha iyi olmanızı sağlasın gibi telkinleri sonucunda olmuştur."(Zafer, 25)

Kısaca özgür yazılımlarla açık kaynak kodlu yazılımlar arasındaki en büyük farklar, açık kaynak kodlu yazılımların kodlarının açık olması fakat değiştirilememesi ve şirketler tarafından kullanılması için dizayn edilmiş olmasıdır diyebiliriz.

4.3. Özgür Yazılıma Katkıda Bulunma Motivasyonları

Teknik kullanıcıların hepsinin verdiği cevap aslında tek bir motivasyona işaret etmektedir: Bilgi birikimine katkıda bulunmak. Bilimin insanlığın ortak malı olduğuna inanmaları sebebiyle katkı yaptıkları zaman manevi bir haz duyuyor olmaları, aslında yine özgür yazılımın "teknik" bir mesele olmaktan çok, dünyayı ilgilendiren, insanlığın geleceğini şekillendiren bir hareket olduğu gerçeğini ortaya koyuyor.

Bu motivasyonla birlikte bu konuyla ilgili konuşulurken bir başka motivasyon ortaya çıkıyor. Bu da kamu tarafından sahip olunan genel görüşün ve önyargıların yanlış olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu da, kullanıcıların telif hakkı kavramının aslında ifade ettiği anlamı karşılamadığını, hatta özgür yazılım geliştiricilerinin emeklerinin karşılığını ve özgür olmayan yazılım geliştiricilerinden daha fazla elde ettiklerini iddia etmeleri doğrultusunda görülmektedir. Burada yine özgür yazılım hareketinin bir başka sosyal yönü ortaya çıkmaktadır: özgür olmayan yazılım üreten şirketlerde çalışanlar emeklerinin karşılığı olan hakkı alamamakta ve hatta emekleri fazlasıyla sömürülmektedir. Bunu da kullanıcılardan birisinin şu sözlerinden anlayabiliriz:

"...Emek hırsızlığı diye düşünenlerin şimdiki ortamı bir gözden geçirmesi gerekiyor. Çünkü emek hırsızlığının en gelişmiş ve en son raddesindeyiz aslında şu an. Yazılım üstünden gidersek, yazılımın ederini, emeğin değerini parayla ölçüyorsak, yazılımı gerçekten yapanlar bu yazılım maliyetinden en küçük payı alanlar. Örneğin bir şirket büyük bir firmadan proje aldığı zaman yüz bin lira alıyorsa,

bunun için 3 geliştirici kullanıyorsa, bir ayda da çıkarıyorsa bunu, üç geliştirici üçer bin liradan 9 bin lirasını alıyor bunun, peki geriye kalan para nereye gidiyor?" (Destan, 24)

4.4. Son Kullanıcı ve Teknik Kullanıcı Ayrımı

Aslında kendi kendilerini ifade eden bu kavramları biraz daha açmak gerekir. Teknik kullanıcı anlaşıldığı üzere sadece günlük hayatta kullanmakla kalmayıp iş hayatında da kullanan, katkıda bulunabilen ve işin teknik kısmından anlayan kullanıcı iken son kullanıcı daha çok sadece günlük hayatında kullanan ve teknik kısmıyla ilgilenmeyen kullanıcılarıdır.

Fakat iki kısım kullanıcının da tek bir noktada birleştiği görülmektedir; teknik kullanıcının diğer bazı teknik sebepleri dışında, hem son kullanıcı hem de teknik kullanıcı temel olarak özgür yazılımı sosyal ve siyasi özellikleri sebebiyle tercih etmektedirler. Teknik kullanıcılara "özgür yazılımın sosyal yönleriyle ilgileniyor musunuz" diye bir soru sorulmamasına rağmen diğer sorulara verdikleri cevaplar zaten ilgilendikleri ve zaten bu yüzden bu işin içinde oldukları izlenimini vermektedir. Teknik kullanıcıların sorulara verdikleri bazı cevaplar şöyleydi:

"...Bilginin insanlığın ortak malı olduğunu ve hep birlikte üretilen bir ürünün çok daha kaliteli olacağına, genel olarak teknolojik gelişmeyi hızlandırdığına inanıyorum." (Hakan, 38)

"...Özellikle kamu yararına kullanılacak teknolojilerin birine ait olması yerine özgür olarak geliştirilmesine önem verilmeli. Bunlar bir kişinin keyfi sebeplerine bağlı olarak kullanılamaz hale gelmemeli." (Volkan, 37)

Anlaşıldığı üzere, özgür yazılım hareketi her iki kullanıcı kesimi açısından da kamu yararına olan bir sosyal hareket olarak görülmesi daha ağır basmaktadır.

4.5. Son Kullanıcı Neden Özgür Yazılım Kullansın?

Bu çalışmayı yaparken ulaşmaya çalıştığım cevaplardan birisi de, sosyal yönleri dışında pratiklik açısından son kullanıcıların neden özgür yazılım kullanması gerektiği ya da neden kullandıkları sorusuydu. Fakat son kullanıcılardan özgür yazılımlarla özgür olmayan yazılımları karşılaştırmaları istendiğinde genel olarak özgür yazılımı siyasi açıdan kendilerine yakın bulduklarını söylediler. Bunun dışında kendimi daha güvenli hissediyorum, sorunları kendi başıma internetten araştırarak çözebiliyorum, bilgisayarımı daha uzun süre kullanabiliyorum diyenler olduysa da, aslında bunları söyleyebilmelerinin sebebinin teknik olarak da az çok bilgiye sahip olduklarını görmem oldu. Yani aslında özgür yazılım kullanan son kullanıcıların çoğu bilgisayarlar hakkında, teknoloji hakkında normal kullanıcılardan daha fazla teknik bilgiye sahipler. Çünkü bilgisayarın ömrünü uzatıyor olduğunu bilmek, internetten araştırıp sorunlarıma çözümler üretebiliyorum diyebilmek ya da kendimi daha güvende hissediyorum diyebilmek için de teknolojiyle ilgili olmak gerekmekte diye düşünüyorum.

Bunun dışında son kullanıcılardan yalnızca bir tanesi ücretsiz olduğu için tercih ettiğini söyledi. Bunu son kullanıcıların kullanma sebebi olarak görebiliriz. Yine aynı kullanıcı "özgür yazılımların eleştirdiğiniz yönü var mı" sorusuna şu cevabı verdi:

"Pek yok ama sadece daha anlaşılabilir daha çözülebilir ve daha amatörlere yönelik olması beklenebilir mesela bazı konuları anlamakta güçlük çekiyorum çok teknik olmadığım için." (Hasan, 50)

Aslında bu cevabın da bana diğer insanların cevaplarını karşılaştırmak ve kritiğini yapmak açısından çok önemli bir ipucu olduğuna inanıyorum. Çünkü aslında özgür yazılımların kullanım açısından çok pratik olmadığını ve karmaşık olduğunu görebiliyoruz. Bu da diğer kullanma sebeplerinin (güvenli olması, sorunları kendi başına çözebilmesi, bilgisayarın ömrünü uzatması) aslında kullanıcının teknik bilgisinden kaynaklandığını bize gösteriyor.

Yani kısaca ulaşığım sonuç, son kullanıcıların, teknik kullanıcılar kadar olmasa da özgür yazılımları kullanabilecek kadar az bir teknik bilgiye sahip oldukları oldu. Bu yüzden de tam olarak hiç bir teknik bilgiye sahip olmayan son kullanıcıların neden özgür yazılım kullanmaları gerektiği ya da neden kullanabilecekleri konusunda, sosyal olarak kamu yararına olması dışında başka bir yanıt bulamadığımı belirtmem gerekir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Özgür yazılım hareketi dünyanın teknoloji ile yönetildiği bir dönemde ve paranın bilgi, bilginin de para demek olduğu bir çağda çok önemli bir harekettir. Bilgisayar teknolojisi üreten firmalarda insanların beyin güçleri ve bilgi üretimleri kullanılmakta fakat telif hakkı, patentler ve lisansların varlığıyla birlikte bu insanlara emeklerinin karşılığı yeterince verilmemektedir. Özgür yazılım hareketinin bu haksız para kazanımının önüne geçmek, bütün insanlara hak ettiklerini vermek ve bununla birlikte dünyadaki diğer sektörleri de etkileyerek bir çığır açmak niyetiyle ortaya çıkan bir hareket olduğu söylenmektedir. Fakat bunu gerçekleştirebilmek için öncelikle özgür yazılım ürünlerinin halk tarafından benimsenmesi ve kullanılmaya başlanması gerekmektedir. Bu çalışmada son kullanıcılarla yapılan görüşmelerinin sebebi de bu amacı gerçekleştirmek için neler yapılabileceğini öğrenmektir. Fakat son kullanıcıların özgür yazılım ürünlerini çok fazla tercih etmediği çünkü yeterince yaygın olmadığı kanısına varılmıştır. Bu ürünleri tercih edenlerin ise tamamıyla son kullanıcı olmadığı teknolojiyle ilgili insanlar olduğu ortaya çıkmıştır. Bu yüzden bu araştırmadan çıkan sonuçlarla birlikte son kullanıcıların özgür yazılım ürünlerini nasıl ve neden tercih edecekleriyle ilgili geniş kapsamlı bir araştırma önerilebilir

Bununla birlikte şirketlerin bazı önyargılar ve yerleşmiş kalıplar sonucunda özgür yazılım ürünlerini çok fazla tercih etmek istemedikleri de ortaya çıktı. Hatta şirketlere korkutucu gelen “özgür” kelimesinden dolayı buna alternatif olarak açık kaynak yazılım üretim şekli de geliştirilmiştir. Yine bu araştırmadan sonra yapılması önerilebilecek bir diğer araştırma da özgür yazılım ürünlerinin şirketlerce kullanılması ve ürettikleri yazılımların özgür yazılım hale getirilmesi için ne tür motivasyonlar getirilebilir, şirketler nasıl teşvik edilebilir ve nihayetinde bunlar nasıl sağlanabilir konusu olabilir.

KAYNAKÇA

- AAA. 2009. "Code of Ethics of the American Anthropological Association" *American Anthropological Association*
- Althusser, Louis. 2003. *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. Çeviri: Alp Tümertekin. İstanbul: İthaki.
- Anderson, Chris. 2009. *Free: The Future of a Radical Price*, New York: Hyperion.
- Berry, David M. 2008. *Copy, Rip, Burn: The politics of Copyleft and Open Source*, London: Pluto Press.
- Bayertz, Kurt. 2006. "The Arguments for Scientific Freedom" *Ethical Theory and Moral Practice* (sayı: 9) içinde, ss: 377-398, Münster: Springer.
- Carruthers, Bruce G. ve Laura Ariovich. 2004. "The Sociology of Property Rights" *Annual Review of Sociology* (sayı: 30) içinde, ss: 23-46), Illinois: Annual Reviews.
- Carty, Victoria and Jake Onyett. 2006. "Protest, Cyberactivism and New Social Movements: The Reemergence of the Peace Movement Post 9/11" *Social Movement Studies* (sayı: 5) içinde, ss: 229-249, California: Chapman University.
- Coleman, Gabriella. 2009. "Code is Speech: Legal Tinkering, Expertise, and Protest among Free and Open Source Software Developers" *Cultural Anthropology* içinde, ss: 420-454, New York: The American Anthropological Association.
- Computer History Museum. 2006. "Timeline of Computer History." Erişim tarihi Ocak 02, 2012. <http://www.computerhistory.org/timeline/?category=cmptr>
- McDonald's Corporation. 2008. "McDonald's Happy Meal Toy Safety Facts." Accessed July 19. <http://www.mcdonalds.com/corp/about/factsheets.html>.
- Çakmak, R. Elifcan. 2011. "Özgür Web Teknolojileri Günleri Fotoğrafları" Yeditepe Üniversitesi, İstanbul. JPEG Dosyaları.
- Dimova-Cookson, Maria. 2003. "A New Scheme of Positive and Negative Freedom: Reconstructing T. H. Green on Freedom" *Political Theory* (sayı: 31) içinde, ss: 508-532, London: Sage Publications.
- Foucault, Michel. 1999. *Bilginin Arkeolojisi*. Çev. Veli Urhan. İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Gözükeleş, İbrahim İ. 2006. "Free and Open Source Software in Turkey" M.S tezi, ODTÜ.

Harris, Jonathan. 1997. "Art Education and Cyber-Ideology: Beyond Individualism and Technological Determinism" *Art Journal* (sayı: 56) içinde, ss: 39-45, Cambridge: College Art Association.

Himanen, Pekka. 2005. *Hacker Etiği: İş Hayatına Yıkıcı bir Yaklaşım*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Lerner, Josh ve Jean Tirole. 2002. "Some Simple Economics of Open Source" *The Journal of Industrial Economics* (sayı: 50) içinde, ss: 197-234, Oxford: Blackwell Publishing.

Lerner, Josh ve Jean Tirole. 2005. "The Economics of Technology Sharing: Open Source and Beyond" *The Journal of Economic Perspectives* (sayı:19) içinde, ss:99-120, Massachusetts: American Economic Association.

Oğuz, Burak. 2010. Kitap İncelemesi: "Hacker Etiği: İş Yaşamına Yıkıcı bir Yaklaşım" *TMMOB Bülteni*, Ankara: TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası.

Pichardo, Nelson A. 1997. "New Social Movements: A Critical Review" *Annual Review of Sociology* (sayı: 23) içinde, ss: 411-430, New York: Annual Reviews.

Rammer, Wernert. 1997. "New Rules of Sociological Method: Rethinking Technology Studies" *The British Journal of Sociology* (sayı: 48) içinde, ss: 171-191, London: Blackwell Publishing.

Raymond, Eric S. 2008. *Katedral ve Pazar*. Çev. Cihan Gerçek, Aydın Bodur. Ankara: Elektrik Mühendisleri Odası Yayınları.

Rose, Fred. 1997. "Toward a Class-Cultural Theory of Social Movements: Reinterpreting New Social Movements" *Sociological Forum* (sayı: 12) içinde, ss: 461-494, New York: Springer.

Stallman, Richard M. 2009. *Özgür Yazılım Özgür Toplum*. Çev. Çapkan, Serkan ve İzlem Gözükeleş, Tahir Emre Kalaycı, Çiğdem Özşar, Birkan Sarıfakıoğlu. Ankara: TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası.

Weber, Max. 1993. *Sosyoloji Yazıları* çev. Taha Parla. İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.

Wortham, Stanton. 2010. "Redefining the Gap between Theory and Practice: Should Anthropologists Try to Change the World?" *Anthropology News* (Sayı:51) içinde, ss: 31-31, Pennsylvania: AAA Publications.

Kansu, Emin. 2007. "Bilimsel Araştırmalar ve Araştırma Etiği" *Türkiye Bilimler Akademisi*. Erişim tarihi Nisan 9, 2011. <http://www.tuba.gov.tr/tr/haberler/bilim-dunyasindan-gorusler/166-BILIM-VE-ETIK-Bilimsel-Arastirmalar-ve-Arastirma-Etigi-22-Ocak-2007-20.html>

LKD. “Hakkımızda” Erişim tarihi Mart 27, 2011. <http://www.lkd.org.tr/hakkimizda/>

Manne, Robert. 2011. “Assange’s Rage Against the State” *NzHerald*, Mart 5. Erişim tarihi Mart 14, 2011.

http://www.nzherald.co.nz/world/news/article.cfm?c_id=2&objectid=10710269

Pardus. “Hakkında” Erişim tarihi Mart 28, 2011. <http://www.pardus.org.tr/hakkında/>

Polat, İsmail H. 2010. “Paylaşım Kültürü Dünyayı Değiştiriyor” *İsmail Hakkı Polat Blog*, Kasım 8. Erişim tarihi Mart 14, 2011.

<http://ismailhpolat.com/paylasim-kulturu-dunyayi-degistiriyor/>

Raymond, Eric S. 2005. “Open Minds, Open Source” *Eric S. Raymond’s Blog*, Haziran 21. Erişim tarihi Mart 14, 2011.

<http://www.catb.org/~esr/writings/analog.html>

Raymond, Eric S. 2001. “Telling Lies: ESR on Microsoft” *Linux Journal*. Erişim tarihi Mart 14, 2011.

<http://www.linuxjournal.com/article/5007>

Stallman, Richard M. 2010. “The Anonymous WikiLeaks protests are a mass demo against control” *Guardian*, Aralık 17. Erişim tarihi Mart 14, 2011.

<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2010/dec/17/anonymous-wikileaks-protest-amazon-mastercard>

Stallman, Richard M. 2009. “Dijital Sömürgeleştirmeye Karşı Özgür Yazılım” *Haber Sol*, October 11. Erişim tarihi Mart 19, 2011. <http://haber.sol.org.tr/bilim-teknoloji/dijital-somurgelestirmeye-karsi-ozgur-yazilim-haberi-19103>

EKLER

EK. 1. Zaman Çizelgesi

Tablo 2: Araştırmanın Zaman Çizelgesi

AYLAR	Şubat	1-15 Mart	15-31 Mart	1-7 Nisan	7-15 Nisan	Mayıs	Haziran Temmuz	Temmuz Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	1-15 Ocak
YAPILACAKLAR												
Konu Seçimi												
Literatür Tarama & Kaynakça												
Araştırmanın Amacının ve Odak Noktasının												
Yöntem ve Teknikleri												
Bütçe Çıkarma & Takvim Belirleme												
Pilot Uygulama												
Araştırma Teklifinin Verilmesi & Bölümce Kabulü												
Alan Araştırması & Veri Toplama												
Verilerin Dökümü & Analizi												
Değerlendirme												
Tez Raporunun Eksiksiz Olarak Hazırlanması, Sunulması												
Ciltleme & Teslim												

Şubat 2011’de konu seçimi ve literatür taraması gerçekleştirildi. Kullanılacak kaynaklar seçildi. Mart 2011’de araştırmanın amacı, odak noktası belirlendi, araştırmanın yöntem ve teknikleri seçildi. Ayrıca bütçe ve takvim belirlendi. Nisan 2011’de pilot görüşmeler yapıldı. Mayıs 2011’de araştırmanın teklifi sunuldu ve bölüm tarafından kabul edildi. Haziran-Temmuz-Ağustos 2011 aylarında alan araştırması yapıldı ve veri toplaması gerçekleştirildi. Ekim 2011’de verilerin dökümü ve analizi gerçekleştirildi. Aralık 2011’de tez raporu eksiksiz olarak hazırlandı ve bölüme sunuldu. Ocak ayında tez ciltlenerek bölüme teslim edildi.

EK. 2. Araştırma Bütçesi

Tablo 3: Araştırmanın Bütçesi

GİDER KALEMİ	TUTAR (TL)
Kitap	100
Bilgisayar Çıktısı	90
Ciltleme ve Çoğaltma	80
Yiyecek & İçecek	50
Yol Masrafları	30
Ses Kayıt Cihazı	90
TOPLAM	440

Araştırma boyunca kullanılacak kitaplara toplam 100 lira harcandı. Tezin bilgisayar çıktılarına toplam 90 lira, ciltleme ve çoğaltılmasına 80 lira harcandı. Görüşmecilerle görüşülmesi esnasında kullanılan yiyecek ve içeceklere 50 lira harcandı. Yine görüşmecilere ulaşılması için ulaşımına 30 lira harcandı ve son olarak görüşmecilerle yapılacak ses kayıtları için alınan ses kayıt cihazına 90 lira harcandı.

EK. 3. Soru Kağıtları

1. Soru Kağıdı: Son Kullanıcı

Merhaba, ben Yeditepe Üniversitesinde Antropoloji bölümünde okuyorum. Özgür yazılımla ilgili araştırma yapıyorum ve izin verirsiniz size sorular yöneltmek istiyorum.

1. Biraz kendinizden bahsedebilir misiniz? Kaç yaşındasınız? Ne işle uğraşıyorsunuz? Öğrenim durumunuz nedir?
2. Özgür yazılım kavramıyla nasıl tanıştınız?
3. Hangi özgür yazılım ürünlerini kullanıyorsunuz?
4. Peki hangi işletim sistemini kullanıyorsunuz?
5. Kullandığınız özgür yazılım ürünlerinin ve işletim sisteminin özgür olmayan yazılımlarla karşılaştırdığınız zaman ne gibi faydalar sağladığını düşünüyorsunuz?
6. Peki özgür yazılım kavramını mı açık kaynak yazılım kavramını mı daha doğru buluyorsunuz?
7. Özgür yazılım hareketinin sosyal ve siyasal yönleriyle ilgileniyor musunuz?
8. Sizce özgür yazılım hareketinin altında yatan felsefe diğer alanları da etkileyebilir mi? Bu konu hakkında ne düşünüyorsunuz?
9. Bu model edebiyat, müzik gibi alanlarda da etkili olabilir mi? Emek denilen kavram ve telif haklarıyla ilgili ne düşünüyorsunuz?
10. Özgür yazılım hareketinin eleştirdiğiniz yönleri var mı? Varsa nelerdir?
11. Özgür yazılım hareketini yaygınlaştırmak için bir şeyler yapıyor musunuz?

2. Soru Kağıdı: Teknik Kullanıcı

Merhaba, ben Yeditepe Üniversitesinde Antropoloji bölümünde okuyorum. Özgür yazılımla ilgili araştırma yapıyorum ve izin verirseniz size sorular yöneltmek istiyorum.

1. Biraz kendinizden bahsedebilir misiniz? Kaç yaşındasınız? Ne işle uğraşıyorsunuz? Öğrenim durumunuz nedir?
2. Özgür yazılım kavramıyla nasıl tanıştınız?
3. Özgür yazılıma katkıda bulunuyorsanız ne gibi katkılarda bulunuyorsunuz?
4. Peki bahsettiğiniz katkıları yapmak için motivasyonunuz nedir, neden yapıyorsunuz?
5. Mesleki olarak, çalıştığınız yerde kullandığınız özgür yazılım ürünleri var mı?
6. Mesleki olarak kullandığınız özgür yazılım ürünlerini, özgür olmayan yazılımlarla karşılaştırdığınızda size ne gibi faydalar ve avantajlar sağladığını düşünüyorsunuz?
7. Özgür yazılım kavramını mı yoksa açık kaynak kodlu yazılım kavramını mı tercih ediyorsunuz?
8. Peki sizce şirketlerin özgür yazılıma sıcak bakmamasının sebebi güvenlik kaygısı olabilir mi?
9. Emek kavramı ve telif hakkıyla ilgili ne düşünüyorsunuz?
10. Sizce özgür yazılım hareketi felsefi olarak bilişim sektörü dışındaki sektörleri de etkileyebilir mi?

EK. 4. Görüşme Örnekleri

Görüşülen Kişinin Adı-Soyadı : Zafer Çakmak

Görüşülen Kişinin Cinsiyeti-Yaşı: Erkek-25

Görüşme Tarihi: 12.04.2011

1. Teknik Kullanıcı

Biraz kendinizden bahsedebilir misiniz? Kaç yaşındasınız? Ne işle uğraşıyorsunuz? Öğrenim durumunuz nedir?

Tabi bahsedeyim. Ben Zafer Çakmak. 25 yaşındayım. Yeditepe Üniversitesi Bilgisayar Mühendisliği 4. sınıf yani son sınıf öğrencisiyim. Biraz uzatmaları oynuyorum diyebilirim, 1-2 senedir bitirmeye çalışıyorum. Son 2 senedir yazılım sektöründe çalışıyorum. Geçtiğimiz sene Zeitin adında bir yazılım şirketinde çalışıyordum AR-GE işleriyle uğraşıyordum, bu sene Mobilada adlı bir yazılım şirketinde çalışıyorum orada da mobil uygulamalar ve servisler yazıyoruz.

Özgür yazılım kavramıyla nasıl tanıştınız?

Şöyle bahsedeyim, aslında benim tanışmam ilk özgür yazılım kavramıyla olmadı önce Linux diye bir şeyle tanıştım. O da şöyle oldu, ortaokuldayken bir arkadaşım vardı, evindeki bilgisayarında değişik bir işletim sistemi vardı Windows dışında, “Abi bu ne, ne kullanıyorsun?” diye sorunca o zamanki Mandrake adında bir Linux dağıtımını kullandığından bahsetti, onu anlattı. Kendi bilgisayarına kurmayı çok istedim ama o zamanki bilgisayarımın donanımı baya kötü olduğu için kuramamıştım. Sonrasında liseyi yatılı okudum ben, lisede okurken okulumuzun bilgisayar odasını kullanıyorduk. Bilgisayar odasında köşede bir abi, muhtemelen son sınıflardan bir abi, ben hazırlıktayken ya da lise 1’deyken, bir bilgisayar başında oturup siyah ekranda bir

şeyler yapıyordu. Ona sorduğum zaman o da Linux kullanıyorum diyordu. Ne yaptığımı da bilmiyordum hala da bilmiyorum ama işte çok merak ettiğim bir konu olmuştu.

Sonra üniversiteye başlayıp da kendime ilk bilgisayarımı aldığım zaman hemen hemen bilgisayarda oyun oynamak dışında ilk yaptığım işlerden bir tanesi oldu bilgisayarın üzerine Linux yüklemek. O zaman Pardus yeni çıkmıştı, ilk sürümü yeni yayınlanmıştı ve hemen hemen aynı zamanlarda Ubuntu da yeni yayınlanmıştı, 2006 senesinin başları oluyor bu ve Pardus'u bilgisayarımdaki donanımsal bir sorun sebebiyle kuramadım.

Pardus kuramadığım için o sene, her sene Bilgi Üniversitesinde düzenlenen Özgür Yazılım Günleri'ne gittiğimde bir adet Linux cd'si aldım. Tek amacım oraya gitmekte bir adet Linux cd'si edinmekti. "Ben bunu bilgisayarıma kuracağım" diye düşünüyordum, senelerdir içimde kalan o ukdeyi sona erdirmek istiyordum ve Ubuntu cd'si verdiler bana. Sonra eve geldim, Ubuntu bir sorun çıkarmadan, Pardus gibi sıkıntı yaratmadan tertemiz bir kurulum yaptım. Böylece senelerdir beklediğim şeye kavuşmuş oldum. Tabi o zaman özgür yazılım felsefesinin ne olduğunu, Linux'un neden farklı bir yol izlediğini, neden Windows'tan daha güzel bir sistemi olduğunu bilmiyordum, tek amacım Linux kullanmaktı ama kullandıkça sadece kullanıcı olmakla kalmayıp üzerinde geliştirme işlemleri de yaptığım için niye Linux var, niye bu işte böyle bir şeyler üretilmiş bir araştırmaya ve özgür yazılımı anlamaya ve tanımaya başladım. Hikâye böyle bir şey, özgür yazılımla bu şekilde tanıştım.

Özgür yazılıma katkıda bulunuyorsanız ne gibi katkılarda bulunuyorsunuz?

Bulunuyorum, şu şekilde bulunuyorum oturup bir özgür yazılım projesinde aktif olarak çalışmıyorum, kod yazma geliştirme anlamında çalışmıyorum, ama şu şekilde bulunuyorum, ilk başladığım zamanlarda ubuntuyla uğraşırken birçok projenin çeviri ekibinde yer aldım, projelerin çevirilerine katkıda buldum. Ondan sonra, ikincisi şöyle bir katkı oldu ki bence en büyük katkılarımdan bir tanesidir. Özgür yazılım alanında özellikle Linux dağıtımlarında Türkçe kaynak sıkıntısı çok fazla. Başlayan insanların birçok sıkıntıları olabiliyor örneğin rar dosyalarını ubuntu'da açamıyorum veya benim ubuntu'da, atıyorum, web kamerası çalışmıyor, nasıl çözerim gibi sorunlar oluyor. Bu sorunların çözümünü İngilizce aradığınız zaman çok rahat bulabilirken

Türkçe aradığınızda bulamıyorsunuz çünkü üzerine çok fazla bir şey yazan yok. O zamanlar ben de kendime bir blog açmışım, bu blogda özellikle ubuntu üzerine birçok yazı yazdım, insanlar birçok defa gelip yorum bırakarak çok çok teşekkür ettiler. Onların geri dönüşleri de çok mutlu etti beni. Bu şekilde bir katkıda bulunuyorum.

Peki bahsettiğiniz katkıları yapmak için motivasyonunuz nedir, neden yapıyorsunuz?

Şöyle bir şey birincisi en basitinden kendi mesleğim birebir yazılım sektörü olduğu için özgür yazılım gibi bir şeyin varlığını öğrendikten sonra bir şekilde ben de onun içinde yer almalıyım diye düşünmeye başladım. Özgür yazılım felsefesinin güzelliklerinden dolayı birileri bana bir şeyler katıyorsa, onu kullanırken bir şey öğreniyorsam ben de onlara bir şeyler katabilmeliyim diye düşündüm. İşte bu yüzden kendi öğrendiğim bir şeyi birilerine anlatmak gerçekten çok güzel bir şeydi, o insanların da gerçekten işine yaradığını görmek, onların iyi geri dönüşlerini almak çok güzel bir şeydi.

Hatta bu az önce bahsettiğim tercüme olayında da buna çok benzer bir şey kullanmışlar. Ubuntu'nun kendi içindeki yazılımların çevrilmesi için bir tane sitesi var, launchpad.net olması lazım, tam hatırlamıyorum, bu site üzerinde çeviri yaptığımız zaman ve bu çeviriler projeye dâhil edilirse hem adınız çevirenler listesinde yer alıyor hem de o site üzerinde bulunan karma puanı diye bir şey var, karma puanınız artıyor. Belki basit bir geri dönüş ve motivasyon şekli ama sonuçta bir şekilde bunun içinde devam etmeme yardımcı oluyordu.

Peki mesleki olarak, çalıştığınız yerde kullandığınız özgür yazılım ürünleri var mı?

Mesleki olarak zaten özellikle iş seçiminde de uzun süredir kendim özgür yazılım kullandığım için özgür yazılım kullanan şirketler aramaya ağırlık verdim. İsmi verdiğim Zeitin adlı şirket de, Mobilada da, ikisi de sonuna kadar özgür yazılımı destekleyen ve özgür yazılım ürünleri kullanan şirketler. Bir kere her türlü geliştirme ve sunucu ortamında Linux dağıtımlarını kullanıyoruz, ondan sonra kendi geliştirdiğimiz

yazılımlarımızı özgür yazılımlar üzerine geliştiriyoruz. Sonra elimizden geldiğince bu topluluğa katkıda bulunmaya çalışıyoruz, özellikle şöyle diyeyim Zeitin, Parkyeri adında bir şirketin alt şirketi olarak çıkmıştır ve Parkyeri de Türkiye’de özgür yazılım en çok destekleyen şirketlerden bir tanesidir. Çalışanlarını her türlü özgür yazılım seminerlerine gönderir, aynı zamanda çalışanlar bu seminerlerde konuşmacı olarak çıkarlar, projelerini bir süre sonra özgür yazılım projeleri haline çevirmeye çalışır... Gerçekten hem kullanma hem katkı açısından çalıştığım şirketler gayet özgür yazılımla iç içe durumda, hatta Mobilada’da yaptığımız bir kaç tane özgür yazılım projesi de var. Kodlarını açıp GPL ile lisanslayıp, özgür yazılım haline getirdiğimiz projelerimiz var.

Mesleki olarak kullandığınız özgür yazılım ürünlerini, özgür olmayan yazılımlarla karşılaştırdığınızda size ne gibi faydalar ve avantajlar sağladığını düşünüyorsunuz?

Şu şekilde karşılaştırabilirim, bir kere en basitinden özgür olmayan bir yazılımla iş yapıyorsanız birilerine bağımlısiniz. Yani atıyorum şöyle bir şey microsoftun .net platformu var ve hemen hemen bütün yazılım camiasında birçok insanın kullandığı, çok yararlı bulunduğu bir platform bu kendisi. Karşısında ne var dersanız, Java var, Java çok daha özgür bir yazılım, evet Java da tamamen özgür yazılım projesi değil ama .net kadar kapalı değil, en azından açık kaynak kodlu bir proje. İkisinin arasında ne fark var, fark şu; birincisi .net bir şirket tarafından geliştiriliyor, kodları tamamen kapalı, .net platformunu ne kadar kullanırsanız o kadar bağımlı hale geliyorsunuz. Bunu yapan şirket bir anda ben .neti artık kimsenin kullanmasını istemiyorum, kullanmak isteyenler bana aylık 500 dolar verecekler, diyebilir ve buna itiraz etme şansınız yok, çünkü sistem tamamen onların lehine. Bu zamana kadar kullanmasaydın diyebilir sana. Özgürlüğe tamamen karşı bir durum ve tamamen şirketlerin çıkarına olan bir durum. Ama özgür yazılım projelerinde, bu projeyi geliştiren şirketler, aynı zamanda bu özgür yazılımları kullanarak iş yapan şirketlere destek vererek para kazanabiliyorlar, sonuçta para kazanma olarak ikisi de aynı şekilde kazanabiliyor, biri satarak biri destek vererek kazanabiliyor ama düşünce olarak baktığınız zaman birinde bir şirkete bağlı kalırken diğerinde kendimiz hem bu özgür yazılım projelerinden çok yararlanıyor hem de istediğimiz kadar katkıda bulunabiliyoruz, beğenmediğimiz yerini değiştirebiliyoruz ya

da projeyi alıp tamamen kendi geliştirdiğimiz yepyeni bir proje haline çevirebiliyoruz, böyle güzellikleri var.

Özgür yazılım kavramını mı yoksa açık kaynak kodlu yazılım kavramını mı tercih ediyorsunuz?

Açıkçası benim de kendime zaman zaman sorup çok da cevabını veremediğim bir soru çünkü şöyle bir şey, fikir olarak özgür yazılım kavramı çok güzel, evet işte herkes her şeyin kodunu açsın, bir şey geliştiriyoysa özgür yazılımla geliştirsın, özgür yazılım yapsın, kodlarını yaysın, herkes kullansın, herkes faydalansın, herkes mutlu olsun, evet çok güzel ama bir yandan çok ütöpik çünkü gerçek bir dünyada yaşıyorsanız işin içinde para olmalı, para olmadığı sürece bir takım insanlar iş yapmayabiliyor ya da sorgulayabiliyor. Yani şunu bile gördüm; “Haa siz bu işi yaparken para vermediniz mi, o zaman dandiktir, o zaman kötü bir iştir” gibi bir durum olabiliyor.

Profesyonel çalışma ve amatör çalışma gibi bir ayrım var ve hani işte işin içinde para varsa profesyoneldir, o zaman iyidir gibi bir düşünce yapısı hâkim ne yazık ki. Ama işte şöyle bir şey özgür yazılım zor ama kapalı kaynak kod da çok zararlı bir şey bunun da farkındayım, açık kaynak kod ikisinin arasında arabulucu gibi bir durumda kalıyor. Özellikle açık kaynak kod kavramını getiren kişi Eric Raymond diye bir adam kendisi ve özgür yazılımın savunucusu Stallman ile çok kavgalar etmişlerdir bu amaç uğruna ama şu şekilde, Stallman’ın yaptığı iş çok çok güzel bir iş, yeni bir felsefe, yeni bir akım başlatmış, güzel şeyler yapmış ama özgür yazılımın son kullanıcılar tarafından kullanılmasını sağlayan kişilerden en önde geleni de Raymond, çünkü atıyorum şu anda Firefox kullanabiliyorsak bir özgür yazılım olarak bu, zamanında Raymond’un gidip Netscape firmasına, kodlarınızı açın, tamam özgür yazılım yapmayın ama açık kaynak kodlu hale getirin en azından arada bir yerde olsun, birileri size katkıda bulunamasa da hatalarınızı gösterebilsin, sizin daha iyi olmanızı sağlasın gibi telkinleri sonucunda olmuştur. Ben kendim bir iki defa özgür yazılım nedir, Linux nedir diye seminerler verdim, bunlardan bir tanesinde sektörün içinde olan birilerinden duyduğum şeydu; özgür yazılım olarak başlayan proje sayısı çok az. Çünkü siz bir işe başlamışsınız bu işi ilk defa yapıyorsunuz ve belki küçük bir şirketsiniz ve para kazanmanız lazım, size birden bire birileri gelip de bir ton para döküp hadi sen gel bana destek ver ben de sana

para vereyim deme şansı yok. İlk önce para kazanmanız lazım, bunu yaparken de ister istemez kodunuzu kapatarak “Bu benim, kimseye vermem” moduna girerek bit şekilde para kazanma moduna geçmeniz gerekiyor, bir miktar para kazandıktan sonra açık kaynak ya da özgür yazılım haline getirmek projeyi size daha fazla şey kazandırabiliyor. Çünkü şu avantajı var, mesela on kişilik bir şirketiniz var diyelim, bu şirketle proje geliştirirken başlangıçta kazandığınız para sizi doyurup iyiye götürebilir ama sonrasında eğer projeniz gerçekten iyi bir, projeyse desteklenebilecek bir projeyse bunu özgür yazılım haline getirmek hiç para vermeden yüzlerce yazılımcı daha çalıştırmak anlamına geliyor ve yazılımcının masrafı sizin kazanabileceğiniz şeylerden daha fazla olan bir masraf, siz aslında özgür yazılıma katkıda bulunurken, şirket olarak da para kazanmış oluyorsunuz. Açık kaynak koda gelirsek de açık kaynak kodda dediğim gibi gerçekten arada iki tarafında fanatikliğini sergilemeyen bir ara bulucu gibi geliyor bana, o yüzden çok karşı değilim.

Peki sizce şirketlerin özgür yazılıma sıcak bakmamasının bir diğer sebebi de güvenlik kaygısı olabilir mi?

Buna şu şekilde bir karşılık verebilirim; Wordpress var herkesin bildiği, en çok kullanılan özgür yazılım projelerinden bir tanesi. Wordpress’in bir sürü güvenlik açığı olabiliyor, bir sürü insan tarafından bu açık kullanılarak bir sürü wordpress kullanan web sitesi hacklenebiliyor, çünkü bunun sebeplerinden bir tanesi kodun açık olması olabilir, ama bu aynı zamanda şunu da getiriyor, eğer ki sisteminizi Wordpress üzerine kurduysanız ve birileri açık bulabiliyorsa bu açık en kısa zamanda kapanacaktır. Şu şekilde bir şey söyleyeyim, Microsoft’un bilinen ve kapatılmayan açıkları bir sürü varken özgür yazılım projelerinin bilinen ve kapatılmayan açığı çok daha az sayıda ikisinde de zaten hiçbir zaman sıfıra inmez, tamamen güvenli tamamen sınırsız rahat bir ortam olmuyor ama kodunuz açıksa bu kodun başka birileri tarafından incelenip size rapor edilebilme ve birileri tarafından hatalarının bulunabilme şansı çok daha fazla oluyor, hatta özgür yazılım projelerinde virüs olmamasının sebebi de temelde budur, virüs olmaması derken yazılımların çok rahat bir şekilde ele geçirilememesinin sebebi budur. Bir kod 3-5 kişi tarafından değil o kodu görebilen herkes tarafından incelenebiliyor, bu da aslında kodların güvenliksiz değil daha fazla güvenli hale

gelmesine sebep oluyor başlangıçta dediğiniz gibi bir korku olabilir şirketlerde açık bulunur ve yazılım ele geçirilebilir korkusu olabilir ama uygulamaya geçtiği zaman bunun tam tersi oluyor, çünkü belki ilk ay 30 tane açık bulunacak ve insanlar geliştirme yapmaktan daha çok açık kapatmaya zaman ayıracak ki genelde bu şekilde oluyor işler ama sonuçta uzun vadede bakıldığı zaman her zaman özgür yazılım olması çok daha avantajlı bir şey haline geliyor.

Peki emek kavramı ve telif hakkıyla ilgili ne düşünüyorsunuz?

Aslında az önce dediğim şey, projeler direk özgür yazılım olarak doğmuyor, öncelikle bunu bir yana koyalım, insanlar gerçekten bir işi ilk defa kendileri üretiyorlarsa üzerinden para kazansınlar, gerçekten bir şekilde haklı durumda olabilirler çünkü atıyorum, ölümsüzlüğün formülünü bulsanız anında satmazsınız, önce kendiniz kullanırsınız ondan pay elde edersiniz, önce siz yaşarsınız, sonra başkalarını yaşatırsınız. Ama emek kısmına bakınca da şöyle bir olay var, bir yazılımcı kodunu açtığı için aslında emek kaybetmiyor, şu şekilde bir örnek vereyim; siz bir şirketsiniz ve php dilinde bir yazılımcı arıyorsunuz size bir sürü insan başvuruda bulunabilir.

Ama birisi gelip de ben özgür yazılım geliştiriyorum, şu projeyi yaptım tek başıma hiç bir şey de kazanmadım, oturdum saatlerce çalıştım tonla emek harcadım ama para da kazanmadım, bir sürü de insan kullanıyor, diyorsa eğer bu insanın size gelmesine bile gerek yok siz gidip bu insanı bulabilirsiniz çok rahat bir şekilde çünkü bu insan emek sarf edip ortaya bir şeyler çıkarabilen, insanların kullandıkları bir platform ortaya çıkarabilen bir insandır. Belki gidip bu kişiyi şirketinize almasanız bile yaptığı işe maddi destek sağlarsınız, yaptığı işi şirket olarak destekleyebilir, yatırımda bulunabilirsiniz, kurumsallaşmasını sağlayabilirsiniz. Yani uzun vadede emeğinin karşılığını kesinlikle alır. Özgür yazılımcı olan insanların çoğunluğu kilolu insanlardır, Linux'un pengueni gibi insanlardır, her seferinde de şunu söylerler “Ben aç kalıyor muyum? Bu aç kalıyor mu? O aç kalıyor mu? Herkes bir şekilde karnını doyuruyor”. Ve hatta çok iyi paralar kazanarak karnını doyuruyor aslında. Ve emeğinin karşılığını alıyor insanlar.

Sizce özgür yazılım hareketi felsefi olarak bilişim sektörü dışındaki sektörleri de etkileyebilir mi?

Etkileyebilir ki etkilemesi de lazım bence, çünkü özgür yazılım hareketi sadece yazılımla alakalı bir şey değil, özgür yazılımın bir tane sözü vardır “bedava biradaki bedava değil, özgür düşüncedeki özgür kelimesi” olarak bahsediliyor İngilizcedeki “free” kelimesini söylerken. Bütün insanların kafasında da bir karmaşa oluyor bununla alakalı, özgür yazılım bedavadır gibi bir düşünce olabiliyor, hayır özgür yazılım satılabilen bir yazılımdır aslında. Neyse, özgür düşünce tarafına gelirsek, insanların zaten birçok sektörde bütün amacı kendi düşüncelerini özgürce ifade edebilmektir temelde. Böyle bir düşünce hareketinin de başka sektörleri etkilemesi gerekir hatta etkilememesi garip olur. Evet, şu anda aklıma gelen bir örnek yok ama dışarıdan verilen katkılarla oluşturulabilecek, atıyorum bir film senaryosu çok ilgi çekebilir ya da insanların katkısıyla oluşturulabilecek bir özgür gazete çok ilgi çekebilir. Bunun örnekleri benim bildiğim yok ama zaman içerisinde varsa da çoğalacaktır. İnsanlar bu düşüncenin farkına varıp da bunun üzerine bir şeyler yapmaya başladığı zaman gerçekten çok yararlı olacağına inanıyorum.

Peki, teşekkür ederim.

Ben teşekkür ederim..

2. Son Kullanıcı

Görüşülen Kişinin Adı : Adil

Görüşülen Kişinin Cinsiyeti-Yaşı: Erkek-24

Görüşme Tarihi: 09.04.2011

Biraz kendinizden bahsedebilir misiniz? Kaç yaşındasınız? Ne işle uğraşıyorsunuz? Öğrenim durumunuz nedir?

24 yaşındayım. Öğrenciyim, Yeditepe Üniversitesinde Bilgisayar Mühendisliği bölümünde okumaktayım. Uzun süredir oradayım aslında, bitmeyen bir bölüm olduğu için kendisi. Bir yıl uzatmış durumdayım ama bu yıl bitecek inşallah. Öğrenim durumum da bu oluyor sanırım, üniversite son sınıf öğrencisi diyebilirim.

Özgür yazılım kavramıyla nasıl tanıştınız?

Özgür yazılım kavramıyla bir arkadaşım aracılığıyla tanıştım; Zafer Çakmak. Yanlış hatırlamıyorsam ikinci sınıftaydık o zaman, o gelip anlatmıştı bana, böyle bir şey var, Linux var, özgür yazılım var diye. Ben o zamanlar tabi konuyla çok ilgilensem de eski alışkanlıklardan kurtulmak biraz zor olduğu için direk balıklama atlamamıştım, bir yıldan uzun sürmüştür sanırım özgür yazılımları yoğun olarak kullanmaya başlamam. O günlerden beri de yani, bu da yaklaşık son üç senedir falan sanırım, özgür yazılımları kullanıyorum ve destek vermeye çalışıyorum.

Hangi özgür yazılım ürünlerini kullanıyorsunuz?

Aslında bütün daha doğrusu bütün demeyelim de kendi kullandığım uygulamaların hepsinde özgür yazılımları tercih ediyorum. İşletim sisteminden tutun, web tarayıcısı, e-posta işlemcisi, çoklu ortam görüntüleyici ve oynatıcıları, hepsinde özgür yazılımları tercih ediyorum. Mesela şu anki bilgisayarımı da alırken üzerinde özellikle bir işletim

sistemi olmadan almayı tercih ettim, kendi istediğim özgür yazılımı kurayım başka yazılımlara para vermeyeyim diye.

Peki hangi işletim sistemini kullanıyorsunuz?

Şu anda Pardus'un 2011 sürümü var, 2 ay oldu sanırım çikalı 2 aydır bunu kullanıyorum onun haricinde Pardus 2009 vardı yine, Ubuntu da kullandım daha önce, başka bir kaç tane denedim ama ağırlıklı olarak ubuntu ve Pardus kullanıyorum.

Peki kullandığınız özgür yazılım ürünlerinin ve işletim sisteminin özgür olmayan yazılımlarla karşılaştırdığınız zaman ne gibi faydalar sağladığını düşünüyorsunuz?

Özgür yazılımlar genel olarak zaten en başta yazılımın kendisini değiştirebilme özgürlüğünü sağlaması açısından önemli, lisanslı yazılımlarda yapamadığımız tek şey aslında bu, yazılımın kendisiyle oynayamamak, kodlarında değişiklik yapamamak. Ama bunun dışında özellikle son kullanıcılar için daha önemli olan özgürlükler var, bunlar zaten özgür yazılım hareketinin çıkış noktasını oluşturan şeylerden bazıları ki özgür yazılım lisanslarında özellikle genel kamu lisansında da önemli 4 madde olarak belirtiliyor; bunları tam olarak sırasıyla bilemiyorum ama yazılımı kullanabilme, dağıtabilme özgürlüğü, örneğin lisansını aldığımız bir yazılımı sadece siz kullanabiliyorsunuz, fakat ben özgür yazılımı hem kendim kullanabiliyorum hem istersem bir arkadaşına veriyorum o da kullanabiliyor veya yazılımı çoğaltma özgürlüğü de aynı şekilde, kopyalama özgürlüğü diyebiliriz, bu da var, istediğim sayıda cd ye basıp her yerde dağıtma özgürlüğüne sahibim. Bunlar güzel özgürlükler yani, önemli şeyler, dediğim gibi yazılım üzerinde değişiklik yapma özgürlüğü de zaten en temel şey o herhalde. Lisanslı yazılımların kodlarına erişiminiz yok değişiklik yapamıyorsunuz.

Peki özgür yazılım kavramını mı açık kaynak yazılım kavramını mı daha doğru buluyorsunuz?

Tabi ki özgür yazılım kavramı. Neden dersiniz de bunu aslında Stallman, özgür yazılım hareketini başlatan kişi, yıllardır anlatıp duruyor zaten. Aslında temel ayrım bu yazılımların yani özgür ve açık kaynak diye geçen yazılımların aslında lisanslarından kaynaklanıyor. Özgür yazılımları geliştirdiğiniz zaman yine özgür yazılım olarak dağıtmanız gerekiyor onun kaynak kodlarını kapatamazsınız yani başka insanlar da onun üzerinde değişiklik yapabilmeli ve sizin yaptığınız değişiklikleri görebilmelidir. Açık kaynak olarak anılan yazılımlarda ise böyle bir şey yok isterseniz üzerinde değişiklik yaptığınız yazılımı, yaptığınız değişiklikleri kimseye anlatmadan, göstermeden kapalı olarak dağıtabiliyorsunuz.

Yani sadece tamamen “executable” yani çalıştırılabilir hallerini dağıtabiliyorsunuz ve satabiliyorsunuz. Bu neden önemli, baktığımız zaman çok da önemli değil gibi arada bir fark yokmuş gibi görünebiliyor başlangıçta çünkü başlangıçta çıkış noktası olan yazılım sabit olduğu için herkes ona erişebiliyor. En basitinden Linux çekirdeğini örnek verebiliriz biz bunu açık kaynak yapsak da şu anki haliyle insanlar alıp kullanabilecek, şirketler istedikleri gibi değişiklik yapabilecek, kodlarını kapatıp istedikleri gibi kullanabilecek ya da satabilecekler o açıdan sorun yok gibi görünse de sorunun olduğu yer şurası; dünyanın bilgi birikimine katkı sağlanması söz konusu olduğu zaman, bilim açısından bakarsak diyelim, yazılımın geliştirilmesinde sağlanan katkılar kapatıldığı zaman diğer insanların bunlara erişimi engellendiği zaman doğal olarak insanlığın genel toplam bilgisine olan katkıları da kapatmış oluyorsunuz, o katkıları sadece kendiniz için saklamış oluyorsunuz. Böyle olduğu zaman da başka başka insanlar sizin uğraştığımız şeylerle tekrar uğraşmak zorunda kalabiliyorlar. Yaygın deyimle Amerika’yı yeniden keşfetmek zorunda kalıyorlar. Genel olarak verilen örneklerden bir tanesidir; zamanında Newton yerçekimi kanununu bulduğunda söylemeyip saklasaydı, kapalı bir şekilde sadece belirli kitlelerin erişimini mümkün kılsaydı belki birçok bilimsel gelişme daha fazla gecikecekti. Aynıısı yazılımlar için de geçerli, kodlar kapalı tutulduğu sürece her zaman gelişmeler daha da gecikecek. Bu da en nihayetinde insanlığın da ilerlemesini de engelleyecek bir şey.

Özgür yazılım hareketinin sosyal ve siyasal yönleriyle ilgileniyor musunuz?

Haliyle, zaten aslında az önceki anlattığım, verdiğim cevapta da sanırım bu sorunun cevabı az çok vardı. Özgür yazılımın beni bu kadar çekmesinin sebeplerinden bir tanesi de özgürlük fikrinden yola çıkıyor olması, özgür yazılıma iki açıdan yaklaşabiliyorsunuz, kabaca söyleyecek olursak: bir tanesi özgürlükler açısından, bir tanesi de beleş olması açısından yaklaşmak yani maddi açıdan, çünkü özgür yazılımlar haliyle ücretsiz olarak dağıtılan yazılımlar. Ben, tamamen sosyal ve siyasal diyebileceğimiz özgürlük boyutundan etkilenip özgür yazılımları kullanmaya başlamıştım, siyasal görüşümle sosyal konulara bakışım dâhilinde de özgür yazılım benim için hayattaki birçok şeyden önemli diyebilirim.

Sizce özgür yazılım hareketinin altında yatan felsefe diğer alanları da etkileyebilir mi? Bu konu hakkında ne düşünüyorsunuz?

Tabi ki etkileyebilir hatta aslında diğer alanlar tarafından örnek alınması gerektiğini düşündüğüm birçok yönü var özgür yazılımın. Çünkü özgür yazılımlar tamamen insanların ortak çabalarıyla geliştirilen yazılımlar, bütün insanların, katkı vermek isteyen herkesin desteğine ve katkısına açık olan bir kavram diyebiliriz özgür yazılım için. İsteyen herkes özgür yazılıma katkı sağlayabilir. Aldığı bir yazılımın üzerinde değişiklik yapıp bunu yine internet üzerinde başka insanların beğenisine ve katkısına açabilir. Bunun diğer alanlarda da, özellikle sosyal ve siyasal alanlarda da katkısının olabileceğini düşünüyorum çünkü eğer insanlar buradaki ortak çalışmayı birlikteliği örnek alıp gündelik hayattaki diğer şeylere de uygularlarsa eminim güzel şeyler ortaya çıkacaktır. Aslında bunun bariz bir örneği de var, LKD'yi örnek verebilirim burada. Ben LKD' nin bir üyesiyim, hem de yapılan çalışmalara destek vermeye çalışan bir üyeyim. Derneğin çalışma modeli de birçok açıdan özgür yazılımların çalışma modelini örnek alıyor, bütün çalışmalar internet üzerinde iş takip sistemi dediğimiz bir yazılımın üzerinde tutuluyor yani derneğin yapacağı en ufak bir çalışmayla ilgili o sistemde kayıtlar bulunuyor ve bütün üyelerin bu kayıtlara erişimi var. Yapılan işlerin ne zaman başladığını, ne gibi katkılar yapıldığını, kimin hangi katkıyı yaptığını bu iş takip sistemi üzerinden takip edebiliyorsunuz ve istediğiniz zaman da katkı sağlayabiliyorsunuz. En

basitinden derneğin web sitesinde ufak bir değişiklik yapılması gibi, bir güncelleme yapılması gibi bir iş var, bununla ilgili bir iş kaydı açılıyor ve o anda onu görüp müsait olan üye gidip değişikliği yapabiliyor. Yaklaşık bin üyesi olan bir dernekten bahsediyoruz burada ve üyelerin çoğu farklı şehirlerde bulunan, buna rağmen senede 3-4 etkinlik gerçekleştiren ve Türkiye'nin her yerinde çalışmalar yapabilen bir dernek. Bunun konuya güzel bir örnek olduğunu düşünüyorum.

Peki bu model edebiyat, müzik gibi alanlarda da etkili olabilir mi? Emek denilen kavram ve telif haklarıyla ilgili ne düşünüyorsunuz?

O alanlarda da gayet rahatlıkla ya da belki belli bir sürenin sonunda uygulanabileceğini düşünüyorum ki uygulandığı yerler var, hatta müzikte doğrudan bir örneğini de verebilirim. Başka örnekler de vardır elbette ama Türkiye'den yakın bir örnek verebilirim; Bandista adında bir müzik grubu var, bu grup yaptığı kayıtları tamamen ücretsiz olarak internet üzerinde kendi web sitesinden erişime açıyor. Hiçbir ücret talep etmiyor dinleyicilerinden, bir yandan da bu müzikleri yine özgür lisanslardan sayabileceğimiz lisanslarla, yanlış hatırlamıyorsam creative commons lisansı ile yayınlıyorlar. Bu sayede insanlara, onların kendi yaptıkları müzikleri özgürce dinleyebilme, dinletebilme, yollayabilme özgürlüğün de vermiş oluyorlar aynı zamanda yine değiştirebilme özgürlüğünü de vermiş oluyorlar. Bandista'nın da çıkış noktası şu, diyorlar ki biz bu müzikleri yaparken bir anda bize ilham perisi gelip de çat diye yapmadık, biz bu müzikleri yaparken, sözleri yazarken önceden var olan kaynaklardan beslendik, bugüne kadar müzik yapmış olan beste yapmış olan söz yazmış olan insanların ortaya çıkardığı eserler bizi etkiledi, biz onlardan beslendiğimiz için bunları ortaya çıkarabiliyoruz, bu nedenle onların yaptığı katkılardan beslendiğimiz gibi biz de insanlığa bu şekilde katkı sağlamalıyız, diye düşünerek eserlerini bu şekilde dağıtıyorlar. Tam olarak ismini ya da detayını bilmiyorum, hatırlayamıyorum, bir haber sitesinde görmüştüm; sinemada da bunun örnekleri olduğunu biliyorum. Özgür olarak dağıtılan filmler de var, tamamen özgür yazılımlarla işlenen, montajlanan filmler de var, özgür sinema deniyor sanırım ismine. Dolayısıyla uygulanabilir, tabi ki yazılımda olduğu gibi sancılı süreçleri olabilir, bunlara karşı çıkacak insanlar olabilir ama karşı çıkacak olan insanların bu ürünleri ortaya koyan emekçilerden, çalışanlardan çok

bunların üzerinden para kazanan sermayedarlar olacağını düşünüyorum çünkü yazılım sektöründe de olay budur, yazılım geliştiricilerden ziyade, ortaya parayı koyan şirketler kazanıyor parayı. Şu an dünyada tekel olmuş yazılım firmaları var, bu firmalar yazılımları oldukça yüksek fiyatlarla kullanıcılara satıp büyük gelirler elde ediyorlar, onları geliştiren geliştiricilerin kazanılan paralar yanında çok da telif hakkı diyebileceğimiz hakkı aldıklarını zannetmiyorum. Bu firmalar hem kendi çalıştırdıklarının emeğini kullanıyorlar hem de işte çeşitli politikalarla dünya üzerinde tekel haline gelip kendi yazılımlarının kullanılmasını sağlıyorlar.

Türkiye’de de buna yoğun biçimde maruz kalıyoruz. Yıllarca biz de bir tane işletim sisteminin olduğunu zannettik, herkes biliyor zaten onun ne olduğunu. Birçok insan bir alternatif olduğunu bilmiyor, şu anda özgür yazılımın bu kadar ateşli bir savunucusu olarak ben bile üniversite 2. sınıfta tanıştım. Benim durumumda ya da benden daha kötü durumda olan birçok insan var. Bu derece tekel haline gelmiş durumdadır. Tamamen bir ülkenin sektörünü, pazarını ele geçirebilecek duruma gelmişlerse iş tehlikeli boyutta demektir, bu sadece yazılım sektöründe değil, sinema ve müzik gibi telif sözcüğünün anlam ifade ettiği diğer sektörler içinde geçerli. Oralarda da eminim parayı sanatçılar, emekçiler değil parayı veren yatırımcılar kazanıyorlar. Özetle böyle.

Özgür yazılım hareketinin eleştirdiğiniz yönleri var mı? Varsa nelerdir?

Eleştirdiğim bir yönü üzerinde çok fazla düşünmedim, eleştiri demeyelim ama bazen rahatsız edici bir hale gelebiliyor, şöyle ki, özgür yazılımları tamamen özgürce kullanıp dağıtabildiğiniz için bir süre sonra ortaya çok fazla seçenek çıkmaya başlıyor. Mesela GNU/ Linux dağıtımlarından örnek verilebilir, şu anda kaç yüz tane dağıtım var dünya üzerinde ve bunlardan istediğinizi kurup kullanabiliyorsunuz, tabi bu kadar çok seçenek olması güzel bir şey ama bir süre sonra birlikte çalışmayı güçleştiren bir şey haline gelebiliyor. Çünkü bu kadar çok farklı sistem olunca bunların hepsine uyumlu yazılımlar geliştirmek de zorlaşıyor. Sadece işletim sistemi üzerinden değil, yazılım standartları üzerinden de örnek verilebilir. Özgürlük geniş olduğu için herkes kafasına göre bir şey yapıp devam edebiliyor ve bu devam ettiği zaman diğer geliştiriciler o

insanların ortaya koyduğu ürünleri de desteklemek için ayrıca bir çaba sarf etmek durumunda kalıyorlar. Genel olarak bunu kötü bir şey olarak görmüyorum, özgürlüğün olması, herkesin bu özgürlüğü sonuna kadar kullanabilmesi güzel ama sadece birlikte çalışmayı zorlaştıran, insanlara ekstradan iş çıkarabilen bir şey. Bu daha çok belki sadece handikap olarak düşünülebilir ama çok da zarar veren bir şey değil çünkü insanların farklı şeyler yapabilmelerini, düşünebilmelerini sağlıyor aslında. Özünde bir fırsat olarak da düşünülebilir bu.

Özgür yazılım hareketini yaygınlaştırmak için bir şeyler yapıyor musunuz?

Tabi ki. Aslında son bir sene içinde en çok bunu yaptığımı söyleyebilirim. Demin de söylediğim gibi LKD üyesiyim hem bu dernek aracılığıyla yapılan çalışmalara destek veriyorum hem de üniversitede öğrenci arkadaşlarımla üyesi olduğumuz bir öğrenci topluluğumuz var Yeditepe Üniversitesi Bilgisayar Topluluğu, bu toplulukta da hem kendi arkadaşlarımızı hem de diğer insanları bilgilendirmek için çalışmalar yapıyoruz. Örnek verecek olursam geçtiğimiz yılın ekim ayında yaptığımız Özgür Web Teknolojileri Günleri oldukça güzel bir etkinlikti hem tanıtmak hem katkı sağlamak adına. Sonrasında da yine şubat ayında yaptığımız etkinlikte de özgür yazılım hareketini başlatan kişi olan Stallman'ı Türkiye'ye getirdik. 1200 insan İstanbul'da yaklaşık 300 insan da Ankara'da onu canlı olarak dinleme şansı yakaladılar bu sayede. Bunlar dışında da bireysel olarak çalışmaya çalışıyorum. Henüz doğrudan herhangi bir özgür yazılıma katkı vermedim kod olarak ama arkadaşlarıma tavsiye ediyorum, kullanmalarını sağlıyorum. Oturup kendim de bilgisayarlarına kuruyorum, gerek yazılımları gerekse işletim sistemlerini. İnternet üzerinde de çeşitli platformlarda bloglarda, sözlüklerde, forumlarda yazılar yazıyorum.

Peki, teşekkür ederim.

Ben teşekkür ederim, kolaylıklar diliyorum.

EK. 5. Görüşülen Kişiler

Tablo 4: Görüşülen Kişiler

	İSİM	GRUP	YAŞ	CİNSİYET	ÖĞRENİM DURUMU	MESLEK
1	Adil	Son Kullanıcı	24	Erkek	Üniversite	Öğrenci
2	Altay	Son Kullanıcı	39	Erkek	Doktora	Öğrenci
3	Burak I.	Son Kullanıcı	39	Erkek	Üniversite	Bankacı
4	Burak K.	Son Kullanıcı	22	Erkek	Üniversite	Öğrenci
5	Cansu	Son Kullanıcı	25	Kadın	Yüksek Lisans	Çevirmen
6	Hasan	Son Kullanıcı	50	Erkek	Üniversite	Rehber öğretmen
7	Tolga	Son Kullanıcı	35	Erkek	Yüksek lisans	Sistem Yöneticisi
8	Alper	Teknik Kullanıcı	27	Erkek	Üniversite	Bilgisayar Mühendisi
9	Destan	Teknik Kullanıcı	23	Erkek	Üniversite	Bilgisayar Mühendisi
10	Hakan	Teknik Kullanıcı	38	Erkek	Üniversite	Teknoloji Şirketi Sahibi
111	Uğurcan	Teknik Kullanıcı	20	Erkek	Üniversite	Öğrenci
12	Volkan	Teknik Kullanıcı	37	Erkek	Yüksek Lisans	Bilgisayar Mühendisi
13	Zafer	Teknik Kullanıcı	25	Erkek	Üniversite	Öğrenci

EK. 6. Fotoğraflar

Şekil 1: Richard Stallman Yeditepe Üniversitesinde (Çakmak, 2011)

Şekil 2: Richard Stallman Yeditepe Üniversitesi'nde Konuşma Yaparken (Çakmak, 2011)

Şekil 3: Özgür Web Teknolojileri Günleri'nden bir kare (Çakmak, 2011)

EK. 7. Özgeçmiş

Kişisel Bilgiler:

Adı Soyadı: Remziye Elifcan ÇAKMAK

Doğum Tarihi – Yeri: 05.01.1988 - Niğde

Medeni Hal: Evli

Eğitim:

Lisans: Yeditepe Üniversitesi Antropoloji Bölümü

Lise: Adnan Menderes Anadolu Lisesi

İletişim Bilgileri:

Telefon: 0505 866 91 23

E-Posta: elifcan88@gmail.com

DİZİN

açık kaynak.....	1, 6, 11, 13, 18, 21, 26, 28, 33, 34, 37, 38, 39, 55, 56, 61, 62
antropoloji	vi, 30
bilgi.....	4, 9, 13, 15, 16, 23, 26, 28, 29, 31, 33, 62
Copyleft.....	16, 18, 44
Copyright.....	16
Emek.....	34, 39, 64
etik.....	9, 13, 26, 31
free.....	11, 24, 38, 59
güvenli.....	33, 34, 41
hacker	9, 19, 20, 21, 22
internet.....	4, 9, 10, 12, 15, 22, 23, 24, 63, 64
kapitalizm.....	20
kullanıcı.....	5, 26, 27, 28, 32, 34, 35, 40, 41, 53, 67
Linus Torvalds.....	12
Linux	v, vi, 12, 19, 22, 23, 24, 27, 32, 46, 52, 53, 54, 56, 58, 65
Motivasyon.....	21
Mülkiyet	1, 14, 15
özgür....	v, 1, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66
Özgür yazılım hareketi	v, 1, 2, 9
Özgürlük.....	6, 24, 65
Pardus	22, 24, 46, 53, 61
siyasal antropoloji	25
Stallman.....	9, 10, 11, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 21, 24, 25, 26, 38, 45, 46, 56, 62, 66, 68, 69
Teknolojik Determinizm	4
ücretsiz	11, 24, 36, 41, 63, 64
Yeni toplumsal hareketler	2